

आर्थिक वर्ष २०६१।६२
को
मौद्रिक नीति

नेपाल राष्ट्र बैंक
केन्द्रीय कार्यालय
बालुवाटार, काठमाडौं
नेपाल
२०६१

गभर्नर डा. तिलक रावलले
२०६१ साल श्रावण ४ गते सोमवार
सार्वजनिक जानकारीको लागि
प्रस्तुत गर्नु भएको

आर्थिक वर्ष २०६१/६२
को
मौद्रिक नीति

नेपाल राष्ट्र बैंक
केन्द्रीय कार्यालय
बालुवाटार, काठमाडौं
नेपाल

website: <http://www.nrb.org.np>

Acronyms

BIMST-EC	=	Bangladesh, Bhutan, India, Myanmar, Nepal, Sri Lanka and Thailand Economic Cooperation
CIF	=	Cost, Insurance and Freight
CRR	=	Cash Reserve Ratio
DFID	=	Department for International Development
FOB	=	Free on Board
M ₃	=	Broad Money with Foreign Currency Deposits
M ₂	=	Broad Money (M ₁ and local currency time deposits)
M ₁	=	Narrow Money (currency outside NRB and commercial banks and demand deposits at NRB and commercial banks)
PRGF	=	Poverty Reduction and Growth Facility
PRSP	=	Poverty Reduction Strategy Program
SAFTA	=	South Asian Free Trade Area
रु.	=	रुपैयाँ
भा.रु.	=	भारतीय रुपैयाँ

विषय-सूची

विवरण	पृष्ठ
पृष्ठभूमि	१
आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति	४
मौद्रिक नीतिको उद्देश्य	४
मौद्रिक नीतिको रणनीति	५
मौद्रिक उपकरणहरू र कार्यान्वयन रणनीतिमा सुधार	६
आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को वित्तीय तथा बाह्य क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	१२
वित्तीय क्षेत्र सुधार	१२
बाह्य क्षेत्र सुधार	१७
उपसंहार	२४
अनुसूची	
अनुसूची १ : आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को आर्थिक तथा मौद्रिक स्थिति	२५
अनुसूची २ : आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को मौद्रिक नीतिको समीक्षा	३१
अनुसूची ३ : मौद्रिक सर्भेक्षण	४२
अनुसूची ४ : Liquidity Monitoring Framework	४३
अनुसूची ५ : एम-३ (M ₃) समेतको मौद्रिक सर्भेक्षण	४५

आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

पृष्ठभूमि

१. सन् १९९० को दशकमा अवलम्बन गरिएको आर्थिक उदारीकरणको प्रक्रियासँगै देशको वित्तीय क्षेत्रको विकासमा निजी क्षेत्रको सहभागिता प्रगाढ बन्दै गएको परिणामस्वरूप वित्तीय क्षेत्रमा संरचनागत सुधार र संख्यात्मक एवम् गुणात्मक विस्तार देखाफयो । यद्यपि विगत केही वर्षहरूमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा देखापरेका गैर-आर्थिक घटनाहरूको कारण नेपाली अर्थतन्त्रमा खासगरी निजी क्षेत्रको विस्तारमा कमी आई वास्तविक क्षेत्रमा प्रतिकूल प्रभाव पर्न गएको परिणामस्वरूप आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा उत्पादक मूल्यमा आर्थिक वृद्धिदर ०.६ प्रतिशतले ऋणात्मक बन्न पुगयो । विश्व अर्थतन्त्रमा सुधारको क्रम सुरु भई आर्थिक वृद्धिदर सन् २००४ मा विश्वमा ४.६ प्रतिशत तथा छिमेकी मुलुकहरूमध्ये भारतमा ८.२ प्रतिशत र चीनमा ८.५ प्रतिशत रहने अनुमान रहेकोमा नेपालमा भने गैर-आर्थिक कारण अर्थात् शान्तिसुरक्षाको प्रतिकूल अवस्थामा कुनै सुधार हुन नसक्दा उत्पादक मूल्यमा आर्थिक वृद्धिदर आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा ३.१ प्रतिशत रही आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा ३.७ प्रतिशत हुने अनुमान छ । मुलुकले भोग्नु परिरहेको प्रतिकूल परिस्थितिका बावजुद मूल्य स्थिरता, शोधनान्तर सुदृढीकरण, सुरक्षित, स्वस्थ तथा सक्षम भुक्तानी प्रणालीको विकास र बैकिङ्ग एवम् वित्तीय प्रणालीको प्रवर्द्धन र सुधार मार्फत् अर्थतन्त्रको दिगो विकास हासिल गर्न बैंक क्रियाशील रहेको छ ।
२. अर्थतन्त्रमा केही हदसम्म भएपनि गतिशीलता प्रदान गर्न समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरूको अनुकूल स्थितिको पृष्ठभूमिमा बैंकले प्रतिस्पृहात्मक वित्तीय प्रणालीको अवधारणामा आधारित लचिलो मौद्रिक नीति (monetary easing) कार्यान्वयन गर्दैआएको छ । सुसंचालित, सुदृढ र सक्षम वित्तीय क्षेत्रले नै देशको अर्थतन्त्रको दिगो विकासको लागि अनुकूल योगदान पुऱ्याउन सक्ने विश्वव्यापी अनुभव रहेको सन्दर्भमा वित्तीय क्षेत्रको स्वस्थता र स्थायित्व अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले उपयुक्त नीतिगत, कानूनी, नियमनकारी, व्यवस्थापकीय एवम् सुपरिवेक्षकीय व्यवस्थाहरू तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन गर्ने गराउनेतर्फ यस बैंकको प्राथमिकता एवम् पहल रहिआएको छ । यसका अतिरिक्त

६ आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

सवल तथा प्रभावकारी मौद्रिक, विदेशी विनिमय एवम् वित्तीय क्षेत्र नीतिहरूको माध्यमबाट समग्र आर्थिक स्थिरता कायम राख्ने उत्तरदायित्व सक्षमतापूर्वक निर्वाह गर्न तथा यस बैंकलाई आधुनिक, गतिशील एवम् प्रभावकारी केन्द्रीय बैंकको रूपमा स्थापित गर्न बैंकको आधुनिकीकरण एवम् संरचनात्मक सुधारको कार्यलाई अगाडि बढाइएको छ ।

३. वैशाख ११, २०६१ मा नेपाल विश्व व्यापार संगठनको विधिवत सदस्य भइसकेको सन्दर्भमा समेत वित्तीय क्षेत्रको उदारीकरण तथा सुदृढ नियमन एवम् सुपरिवेक्षणको प्रक्रियालाई गतिशील बनाउँदै जानुपर्ने विद्यमान चुनौतीलाई वित्तीय क्षेत्रको अधिकारीको हैसियतले बैंकले आत्मसात गर्दैआएको छ । वित्तीय उदारीकरणको यस क्रममा आउँदा दिनहरू नेपाली अर्थतन्त्रका लागि चुनौतीपूर्ण रहेका र सो चुनौतीको सामना गर्न पूँजीको साथै कानून तथा नियमन पालनाका दृष्टिकोणले पनि वित्तीय संस्थाहरूलाई सक्षम बनाउन जरुरी भएको सन्दर्भमा यस बैंकबाट हाल भइरहेका कार्यहरूलाई आगामी दिनहरूमा अझ घनीभूत पारिनेछ । साथै, एकातिर सन् २००५ को जनवरी १ देखि Multi-Fibre Agreement (MFA) अर्थात् कोटा व्यवस्थाको अन्त्य हुने हुँदा नेपाली उद्योगहरूले बढी चुनौतीको सामना गर्नु पर्नेछ भने अर्कोतिर वित्तीय क्षेत्र अझै खुला र सवल हुनुपर्ने अनिवार्यताको परिप्रेक्ष्यमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले आफ्नो क्षमतामा अभिवृद्धि गरी खुला वातावरणमा प्रतिस्पर्धी बन्नै पर्ने भएको छ । यसै सन्दर्भमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई संचालन एवम् व्यवस्थापकीय स्वायत्तता प्रदान गर्दै ती संस्थाहरूको उचित नियमनमा जोड दिनुका साथै संस्थाहरूमा रहेका विकृतिहरू सुधार गर्न निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणमार्फत् यस बैंक सशक्त र सूक्ष्म (micro) रूपले अगाडि बढिरहेको छ । यी संस्थाहरूमा केही गम्भीर विकृतिहरू देखापरे त्यस्ता विकृतिहरूलाई सच्याउन पर्याप्त समय दिइने छ । यदि आफ्ना तौरतरीकाहरूमा सुधार नगरेमा तथा विकृतिहरू नसच्याई आलटाल गरेको खण्डमा त्यस्ता बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई हदसम्मको कारवाही गर्न बैंक पछि पर्ने छैन । यस्ता निर्णय लिंदा आम निक्षेपकर्ता र आम शेयरधनीहरूको हक हित संरक्षण गर्ने नीतिअनुसार बैंक निर्देशित हुनेछ ।
४. अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषको वित्तीय सहयोगमा गरिवी निवारण तथा आर्थिक अभिवृद्धि कार्यक्रम तथा विश्व बैंकको वित्तीय सहयोगमा गरिवी निवारण रणनीति कार्यक्रममा नेपाल प्रवेश गरेको, नेपाल विश्व व्यापार संगठनको सदस्य भएको र SAFTA तथा BIMST-EC जस्ता क्षेत्रीय

स्वतन्त्र व्यापार खाकाहरुमा नेपाल प्रवेश गरिसकेकोले आर्थिक उदारीकरणको पृष्ठभूमिमा समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम गर्ने कार्यलाई अझ बढी सक्षमताका साथ अगाडि बढाउनु पर्ने चुनौतीको सन्दर्भमा पनि मौद्रिक व्यवस्थापनको कार्य अति महत्वपूर्ण बन्न पुगेको छ । मौद्रिक नीतिको संचालन र प्रसारणको धमनीको रूपमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु रहेकाले मौद्रिक नीतिको प्रभावकारी व्यवस्थापनको लागि यी संस्थाहरुको वित्तीय स्थिति स्वस्थकर र समग्र वित्तीय क्षेत्रको स्थायित्व सुनिश्चित हुनु पर्ने अपरिहार्यता छ ।

५. नेपालको वित्तीय क्षेत्रको ठूलो अंश ओगटेका दुई वाणिज्य बैंकहरु (राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक र नेपाल बैंक लिमिटेड) को वित्तीय स्वास्थ्य सुधारन यी दुई बैंकहरुको व्यवस्थापन विदेशी व्यवस्थापन समूहलाई सुम्पी सुधारको प्रक्रिया अगाडि बढाइएको भण्डै दुई वर्ष व्यतित भइसकेको छ । सर्वसाधारणको निक्षेप तथा बैकिङ्ग कारोबारमा यी बैंकहरुको योगदानलाई दृष्टिगत गर्दा यस सुधार कार्यले अपेक्षित परिणाम प्राप्त गर्नु पर्ने चुनौती विद्यमान छुँदैछ । श्री ५ को सरकारले अंगीकार गरेको वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रमको कार्यान्वयनलाई गतिशीलताका साथ अगाडि बढाउन बैंक सजग र सक्रिय रहेको परिप्रेक्ष्यमा यी दुई बैंकहरुको व्यवस्थापन सुधारको कार्यमा पछि हट्ने भन्ने प्रश्नै उठ्दैन । ऋण र अनुदानबाट प्राप्त रकमलाई किफायती तरीकाले उपयोग गर्नुपर्ने हाम्रो धारणा पनि यसै सन्दर्भमा सार्वजनिक गर्न चाहन्छौं । नेपालको वित्तीय क्षेत्रका चुनौती र समस्याहरु कठिन छन् र तिनीहरुको उचित सामना र समाधान गर्न कटिबद्धता र निरन्तर सक्रियताको खाँचो छ । त्यसैले नेपाली विशेषज्ञहरुको बाहुल्यता र विदेशी विशेषज्ञहरुको सहभागिता रहेको टोलीले यी दुई बैंकहरुको व्यवस्थापन करारको कार्यलाई केही वर्ष अरु चलाउनु पर्छ भन्ने हाम्रो मान्यता छ । यसै सन्दर्भमा नेपाल बैंक लिमिटेडमा विद्यमान व्यवस्थापन समूहलाई उल्लेख्य खर्च कटौती गरी अर्को एक वर्ष व्यवस्थापन करारमा दिने निर्णय गरिएको छ ।
६. हालका वर्षहरुमा निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाहमा भएको वृद्धिको कारण वाणिज्य बैंकहरुसँगको निक्षेप उल्लेख्य बढे तापनि सोही अनुपातमा बैंक कर्जाको माग बढ्न सकेको छैन । वैदेशिक सहयोग बढेको तुलनामा विकास खर्च बढ्न नसकेकोले यस बैंकसँग श्री ५ को सरकारको नगद मौज्जात कायम रहेको तथा निजी क्षेत्रको कर्जाको माग कम रहेकोले बैकिङ्ग क्षेत्रको कुल आन्तरिक कर्जा विस्तारमा उल्लेख्य

द. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

कमी आई तरलता व्यवस्थापन र विदेशी विनिमय संचितिको उपयोग बढाउने कार्य चुनौतीपूर्ण भएको छ। यस पृष्ठभूमिमा मौद्रिक सन्तुलन कायम गर्न र मौद्रिक प्रसारण सञ्जाललाई प्रभावकारी बनाउन मौद्रिक नीतिको कार्यान्वयन रणनीतिमा सुधार गर्न आवश्यक देखिएको छ।

७. नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा ९४ अनुसार तयार पारिएको आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को प्रस्तुत मौद्रिक नीति पृष्ठभूमिका साथै आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति, आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को वित्तीय तथा बाह्य क्षेत्र सुधार कार्यक्रम र उपसंहार गरी ४ भागमा विभाजन गरिएको छ (आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को आर्थिक तथा मौद्रिक स्थिति अनुसूची १ मा र आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को मौद्रिक नीतिको समीक्षा अनुसूची २ मा दिइएको छ)।

आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

- द. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिको तर्जुमा गर्दा मौद्रिक नीतिको उद्देश्यको स्पष्ट किटान गरिएको छ भने सो उद्देश्य प्राप्तिका लागि अपनाउनु पर्ने मौद्रिक नीतिको रणनीति, उपकरणहरू र कार्यान्वयन रणनीति निक्योल गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को श्री ५ को सरकारको आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यसँग तादात्म्यता रहने गरी प्रस्तुत मौद्रिक नीतिको तर्जुमा गरिएको छ।

मौद्रिक नीतिको उद्देश्य

९. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिको प्रमुख उद्देश्य मूल्य स्थिरता तथा शोधनान्तर सुदृढीकरण कायम गर्ने रहेको छ। मुद्रास्फीतिदरको लक्ष्य ४.० प्रतिशत राखिएको छ भने शोधनान्तर बचत लक्ष्य रु ५ अर्ब ५० करोड रहेको छ। मुद्रास्फीतिदर ४.० प्रतिशतमा सीमित भएमा रुपैयाँको वर्तमान विनिमयदरको स्तरमा अनावश्यक चाप पर्ने छैन भने यथार्थ प्रभावी विनिमयदर पनि सन्तुलित अवस्थामा रहने र नेपाली वस्तु तथा सेवा निर्यातको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता यथार्थ विनिमयदरको कारणले पनि अनुकूल रहनेछ। यसैगरी उपरोक्त बमोजिमको शोधनान्तर बचत कायम हुँदा यस बैंकको विदेशी विनिमय संचितिले ६.५ महिना बराबरको वस्तु आयात खाम्ने देखिन्छ। उपरोक्त प्रमुख उद्देश्यहरू निर्धारित लक्ष्यअनुसार कायम गरी आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा ४.५ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धिदर सहज गर्ने मौद्रिक नीतिको उद्देश्य

रहेको छ । यसप्रकार समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम गर्न मौद्रिक नीतिको कार्यान्वयन रणनीतिमा विशेष जोड दिइने छ ।

मौद्रिक नीतिको रणनीति

१०. मौद्रिक योगाङ्कहरूमध्ये विस्तृत मुद्राप्रदाय आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा १३.५ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान रहेको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा १२.५ प्रतिशतले बढ्ने लक्ष्य राखिएको छ (अनुसूची ३) । आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को ३.७ प्रतिशत आर्थिक वृद्धिको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ का लागि प्रक्षेपित ४.५ प्रतिशत आर्थिक वृद्धिले माग गर्ने मुद्राको आपूर्ति आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को अधिक तरलता (Liquidity Overhang) बाट केही हदसम्म पूरा हुने दृष्टिकोणले र मुद्रास्फीतिदरलाई नियन्त्रणमा नै राखी राख्न विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धिदर आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को १३.५ प्रतिशतको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ का लागि १२.५ प्रतिशत राखिएको हो ।
११. संकुचित मुद्राप्रदायको वृद्धिदर आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को ९.५ प्रतिशतको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को लागि १०.५ प्रतिशत लक्षित गरिएको छ । प्रक्षेपित ४.५ प्रतिशत आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्न १०.५ प्रतिशतको संकुचित मुद्राप्रदायको विस्तार आवश्यक तथा पर्याप्त ठानिएको छ ।
१२. मौद्रिक योगाङ्कहरूलाई प्रभाव पार्ने कारक तत्वहरूमध्ये मौद्रिक क्षेत्रको खुद वैदेशिक सम्पत्ति आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा (विदेशी विनिमय मूल्याङ्कन समायोजन गरी) रु १४ अर्ब ५० करोड (१५.९ प्रतिशत) ले बढ्ने अनुमान रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा रु ५ अर्ब ५० करोड (५.२ प्रतिशत) ले बढ्ने प्रक्षेपण गरिएको छ । निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाहमा केही वृद्धि हुने प्रक्षेपण रहे तापनि आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा आयातमा विस्तार आउने अनुमानको आधारमा खुद वैदेशिक सम्पत्तिको वृद्धिदर आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को तुलनामा कम रहने प्रक्षेपण गरिएको हो ।
१३. मौद्रिक क्षेत्रबाट श्री ५ को सरकारमा प्रवाहित खुद कर्जा विस्तार आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा ऋणात्मक रहे तापनि आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा रु ७ अर्ब (११.२ प्रतिशत) ले बढ्ने प्रक्षेपण गरिएको छ । निजी क्षेत्रमा प्रवाह हुने बैंक कर्जा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा १०.५ प्रतिशतले बढेको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा १५.० प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण छ । श्री ५ को सरकार र निजी क्षेत्रमा प्रवाह हुने बैंक कर्जा

१० आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

बढी दरले वृद्धि हुने अनुमानको आधारमा मौद्रिक क्षेत्रको आन्तरिक कर्जा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को ७.८ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा १३.३ प्रतिशतले विस्तार हुने प्रक्षेपण छ ।

१४. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा मौद्रिक नीतिको संचालन लक्ष्यको रूपमा वाणिज्य बैंकहरूको अधिक तरलतालाई लिइनेछ । यसै सन्दर्भमा अल्पकालीन तरलताको स्थिति अनुगमन तथा प्रक्षेपण गर्न २०६१ आषाढ ३१ देखि तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचना (liquidity monitoring and forecasting framework) संचालनमा ल्याइएको छ (अनुसूची ४) । सो कार्य सहजरूपमा संचालनमा ल्याउन एक अन्तरविभागीय तरलता कार्यदल गठन भइसकेको छ । मौद्रिक व्यवस्थापनका अन्य कार्यहरू लगायत तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचना संचालनार्थ नीति-निर्देशन जारी गरी आवश्यक सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले उच्चस्तरीय मौद्रिक व्यवस्थापन समिति गठन भइसकेको छ ।

मौद्रिक उपकरणहरू र कार्यान्वयन रणनीतिमा सुधार

१५. वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्य सम्पन्न नभएसम्म र दोस्रो बजार कारोबार पूर्णरूपले विकसित नभएसम्म बैंकदरलाई मौद्रिक नीतिको अडान (stance) को संकेतको रूपमा लिइने वर्तमान व्यवस्थालाई यथावत् राखिएको छ । विश्वका केही केन्द्रीय बैंकहरूले बैंकदर बढाएका, मूल्यस्थिति पूर्णरूपमा नियन्त्रणमा आइसकेको र अर्थतन्त्रमा विद्यमान तरलता मध्यकालीन अवधिसम्मका लागि व्यवस्थापन गर्नुपर्ने चुनौतीका सन्दर्भमा बैंकदरलाई यथावत् ५.५ प्रतिशत कायम गरिएको छ ।
१६. विद्यमान पुनर्कर्जा व्यवस्थाअन्तर्गत ग्रामीण विकास बैंकहरूको लागि तथा स्वदेशी मुद्रामा उपलब्ध गराइने निर्यात कर्जाका लागि पुनर्कर्जादर ४.५ प्रतिशत रहेकोमा यसमा कृषि कर्जा समेत समावेश गरी सो पुनर्कर्जादरलाई ३.० प्रतिशतमा झार्न गरिएको छ । सम्बन्धित ऋणीबाट बढीमा ४.० प्रतिशत व्याजदर लिनेगरी विदेशी मुद्रामा उपलब्ध गराइने साविकको २.० प्रतिशत निर्यात पुनर्कर्जादरलाई यथावत् राखिएको छ ।
१७. अर्थव्यवस्थामा तरलता उपलब्ध गराउनु पर्दा र अर्थव्यवस्थाबाट तरलता प्रशोचन गर्नु पर्दा मौद्रिक नीतिका विभिन्न उपकरणहरूमध्ये तत्काल प्रभावकारी हुने दृष्टिबाट न्यूनतम अनिवार्य नगद मौज्जात अनुपात (Cash Reserve Ratio - CRR) लाई प्राथमिक रूपले प्रयोग गरिदै आइएको छ । खासगरी केही वर्षयता वाणिज्य बैंकहरूको साधनको

लागत कम गर्ने र अर्थतन्त्रमा आवश्यक तरलताको व्यवस्थापन गर्ने मौद्रिक उपकरणको रूपमा प्रयोग गरिँदै आएको न्यूनतम अनिवार्य नगद मौज्जात अनुपातलाई अप्रत्यक्ष मौद्रिक उपकरणहरू लगायत नियमनका अन्य प्रभावकारी व्यवस्थाहरूको बढ्दो प्रचलनका कारणले छिमेकी मुलुकहरू एवम् विश्वका अधिकांश मुलुकहरूमा समेत क्रमशः कम गर्दै लगेको पाइन्छ। यसै पृष्ठभूमिमा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा वाणिज्य बैंकहरूले यस बैंकमा राख्नु पर्ने न्यूनतम अनिवार्य नगद मौज्जात अनुपात ६ प्रतिशतबाट घटाई ५ प्रतिशत कायम गरिएको छ। यस नीतिगत परिवर्तनबाट वाणिज्य बैंकहरूलाई करीब रु. २ अर्ब बराबरको थप लगानीयोग्य साधन उपलब्ध भई वित्तीय साधनको लागत केही कम गर्न मद्दत पुग्नेछ। मुलुकमा विद्यमान असहज परिस्थितिमा सुधार आउनासाथ अर्थव्यवस्थामा वृद्धि हुन सक्ने समग्र मागलाई परिपूर्ति गर्न यस व्यवस्थाबाट मद्दत पुग्न जाने अपेक्षा गरिएको छ।

१८. मौद्रिक अनुगमन तथा विश्लेषणको लागि विदेशी मुद्राको निक्षेप समेत राखेर तेस्रो मौद्रिक योगाङ्क, M_3 (M_2 with foreign currency deposits, अनुसूची ५) तयार पारिनेछ। M_3 लाई विस्तृत मौद्रिक तरलताको मापनको रूपमा लिइनेछ।
१९. विगत एक दशकयता अल्पकालीन लचिलो मौद्रिक उपायको रूपमा खुला बजार कारोबार प्रयोग हुँदै आएको छ। खुला बजार कारोबार अन्तर्गत ट्रेजरी बिल्समा प्राथमिक तथा दोस्रो बजार बोलकबोल प्रथाद्वारा खरीद, बिक्री र रिपो कारोबार हुँदै आएको छ। प्रतिफल रेखा (yield curve) को आधारमा दोस्रो बजार खरीद र बिक्री बजारद्वारा निर्धारण हुने व्यवस्था छ भने रिपो कारोबार पछिल्लो चार पटकको ९१ दिने ट्रेजरी बिल्सको भारित औसत ब्याजदरको साधारण औसत ब्याज गणना गरी त्यसमा ०.५ प्रतिशत बिन्दु थप गर्दा हुन आउने दरको आधारमा रिपोदर बजारद्वारा निर्धारण हुने व्यवस्था छ। विद्यमान व्यवस्थामा बजारमा आधारित भएर यस बैंकले ब्याजदर निर्धारण गरी बजारको अग्रसरतामा दोस्रो बजारमा कारोबारको परिमाण निर्धारण हुने गरेको छ। दोस्रो बजारमा ट्रेजरी बिल्स सोभै बिक्री गर्दा वाणिज्य बैंकहरूले प्रतिफल रेखा (yield curve) ले देखाएको भन्दा मुनिको ब्याजदर माग (bid) गरे भने यस बैंकले तरलता प्रशोचन गर्ने र दोस्रो बजारमा सोभै खरीद गर्दा प्रतिफल रेखा (yield curve) ले देखाएको ब्याजदरमा केही प्रतिशत बिन्दु (हाल २.० प्रतिशत बिन्दु) थपेर यस बैंकले तरलता प्रवाह (injection) गर्ने व्यवस्था हाल कायम छ। यसका साथै Tap Sale का

१२ आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

आधारमा पनि यस बैंकले तरलता प्रशोचन गर्दै आएको छ । यी सबै विद्यमान व्यवस्थाहरूलाई खारेज गरेर तरलता अनुगमन र प्रक्षेपण संरचना एवं मौद्रिक लक्ष्यहरूको स्थितिको आधारमा दोस्रो खुला बजार सोभै खरीद, बिक्री र रिपो कारोबारको लागि यस बैंकले परिमाण तोक्ने र दोस्रो बजार परिमाणको बोलकबोलको आधारमा दोस्रो बजार बोलकबोलदर बजारबाट निर्धारण हुने परिपाटी शुरु गरिनेछ । साविकमा दोस्रो बजार कारोबारको लागि वाणिज्य बैंकहरूले अग्रसरता लिने गरेकोमा अब तरलताको स्थितिको आधारमा यस बैंकले अग्रसरता लिनेछ । २०४६ साल भाद्रदेखि बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले निक्षेप र कर्जाको व्याजदर आफै स्वतन्त्र रूपले निर्धारण गर्नसक्ने गरी शुरु गरिएको व्याजदर निर्धारणमा स्वायत्तताको प्रक्रियाले यो नयाँ व्यवस्थाबाट पूर्णता पाउनेछ ।

२०. विभिन्न अवधिको ट्रेजरी बिल्स (२८ दिने, ९१ दिने, १८२ दिने र ३६४ दिने) दोस्रो बजारबाट सोभै खरीद र बिक्री गर्न खुला गरिने छ । तर ओभरनाइट अन्तर-बैंकदरलाई प्रभाव पार्ने किसिमले दोस्रो खुला बजार कारोबार व्यवस्था प्रभावकारी बनाउन छोटो अवधिका ट्रेजरी बिल्स निष्काशनमा बढी जोड दिइनेछ । दोस्रो बजार खरीद र बिक्री कारोबारमा ऋणपत्रको स्वामित्वमा परिवर्तन हुने भएकाले समयवधिको प्रश्न उठ्दैन । तर रिपो दोस्रो बजार बोलकबोल कारोबारको भुक्तानी समयवधि साविकको १ दिन देखि ७ दिन यथावत् कायम गरिएको छ ।
२१. वाणिज्य बैंकहरूसँग रहेको अधिक तरलता प्रशोचन गर्न दोस्रो बजार बिक्री बोलकबोल तथा वाणिज्य बैंकहरूलाई तरलता उपलब्ध गराउन दोस्रो बजार खरीद बोलकबोल र रिपो बोलकबोलको प्रयोग गरिने छ ।
२२. अल्पकालीन तरलताको अभाव भएको अवस्थामा १ दिनदेखि ७ दिनसम्मको रिपो कर्जामार्फत् वाणिज्य बैंकहरूलाई यस बैंकले दिदै आएको स्थायी (standing) तरलता सुविधा खारेज गरिएको छ । स्थायी तरलता सुविधाको रूपमा रहेको विद्यमान रिपो कर्जाको सट्टा एक छुट्टै स्थायी तरलता सुविधाको व्यवस्था गरिएको छ । नयाँ स्थायी तरलता सुविधाको परिमाण हाललाई वाणिज्य बैंकहरूको स्वामित्वमा रहेको श्री ५ को सरकारको कुल ऋणपत्रको आधारमा निर्धारण गरिनेछ । कुल स्थायी तरलता सुविधाको परिमाण अन्तर्गत रही सोही मापदण्डको आधारमा वाणिज्य बैंकहरूको लागि छुट्टाछुट्टै तरलता सुविधाको कोटा

निर्धारण गरिनेछ । स्थायी तरलता सुविधा वाणिज्य बैंकहरूको अग्रसरतामा उपलब्ध गराइने छ ।

२३. स्थायी तरलता सुविधा (standing liquidity facility) अन्तर्गत कर्जा स्वतः (automatic) उपलब्ध हुने र यस्तो कर्जा पूर्णतया धितोयुक्त (fully collateralized) हुनेछ । यस्तो कर्जाको लागि लिइने धितोको रूपमा श्री ५ को सरकारको ट्रेजरी बिल्स र विकास ऋणपत्र रहने छन् । धितोको अङ्कित मूल्य (face value) को ९० प्रतिशतसम्म यो सुविधा अन्तर्गत कर्जा उपलब्ध गराइने छ । स्थायी तरलता सुविधा ट्रेजरी बिल्समा हुने दोस्रो बजार र अन्तरबैंक (मुद्रा) बजारको विकल्पको रूपमा रहने हुँदा यस्तो कर्जा सुविधामा लिइने ब्याजदर पेनाल (penal) ब्याजदर हुनुपर्ने हुन्छ । तसर्थ, यो सुविधाको दुरुपयोग नहोस् र दोस्रो खुला बजार कारोबार तथा अन्तरबैंक कारोबारमा प्रतिकूल असर नपरोस् भन्ने उद्देश्यले अर्थतन्त्रको तरलता र वित्तीय बजारको अवस्था हेरी ९९-दिने ट्रेजरी बिल्सको अन्तिम बोलकबोल दरमा निश्चित प्रतिशत विन्दु थपेर खुला बजार संचालन समितिले यो सुविधाको ब्याजदर निर्धारण गर्नेछ । स्थायी तरलता सुविधाको भुक्तानी समयावधि ९ दिनदेखि ५ दिनसम्म मात्र रहने छ ।
२४. नयाँ व्यवस्थाअनुसार दोस्रो बजार सोभै विक्री बोलकबोल ब्याजदरले अल्पकालीन मुद्रा बजारमा न्यूनतम (floor) दरको रूपमा कार्य गर्ने र स्थायी तरलता सुविधा अन्तर्गत निर्धारण गरिएको ब्याजदरले अधिकतम (ceiling) दरको रूपमा कार्य गर्नेछ । यी दुई ब्याजदरले सुरङ्ग (tunnel/corridor) को काम गर्ने छन्; जसभित्र खासगरी अन्तरबैंक कारोबार ब्याजदर रहने विश्वास लिइएको छ ।
२५. आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमा व्यवस्था भए बमोजिम श्री ५ को सरकारको आन्तरिक ऋण परिचालन गर्न र मौद्रिक तरलता उपयुक्त किसिमले व्यवस्थापन गर्न सो ऋण उठाउने समय-तालिका (issue calendar) समेत यस बैंकले सार्वजनिक गरेकोमा सो वक्तव्यमा व्यवस्था भएबमोजिमको आन्तरिक ऋणको परिमाण श्री ५ को सरकारको लागि आवश्यक नपरेकोले सार्वजनिक गरिएको समय-तालिकाअनुसार आन्तरिक ऋण उठाउन नसकिएकोले मौद्रिक तरलता व्यवस्थापन गर्न कठिनाई भएको थियो । मौद्रिक तरलताको उचित किसिमले व्यवस्थापन हुन नसक्दा अर्थतन्त्रमा विविध किसिमका विसंगतिहरू (distortions) सिर्जना हुने भएकाले आर्थिक वर्ष

१४ आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

२०६१/६२ को लागि व्यवस्था भएको कुल आन्तरिक ऋण यस बैंकले सार्वजनिक गरेको समय-तालिका बमोजिम उठाउने व्यवस्थाका लागि श्री ५ को सरकारलाई अनुरोध गरिनेछ।

२६. मौद्रिक नीतिको प्रयोजन बाहेक यस बैंकले श्री ५ को सरकारबाट खरीद गरी आफ्नो स्वामित्वमा लिएको ऋणपत्रको कुल रकम अघिल्लो आर्थिक वर्षको खुद राजश्व आयको १० प्रतिशतभन्दा बढी हुन नहुने व्यवस्था नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ ले गरेको छ। एकातिर सो सीमाभन्दा बढी भएमा बढी भएको जति ऋणपत्र यस बैंकले बिक्री गर्नुपर्ने हुन्छ भने अर्कोतर्फ यस बैंकको स्वामित्वमा विशेष ऋणपत्र २०६१ “ग” रु १२ करोड ३८ लाख, विशेष ऋणपत्र २०६१ रु. ५५ करोड ५२ लाख र विशेष ऋणपत्र २०६१ ‘क’ रु. १८ करोड ५० लाख गरी जम्मा रु. ८६ करोड ४० लाख बजारमा बिक्री गर्न नसकिने (non-marketable) ऋणपत्रको रूपमा रहेकाले श्री ५ को सरकारको ऋणपत्रहरूलाई कानूनी सीमामा राख्न यस बैंकलाई सघाउ पुऱ्याउन र वाणिज्य बैंकहरूसँग रहेको अधिक तरलतालाई प्रशोचन गर्ने कार्यलाई सजिलो बनाउन उपरोक्त ऋणपत्रहरूलाई बजारयोग्य ऋणपत्रमा परिणत गर्ने अनुमति दिन श्री ५ को सरकारलाई पुनः आग्रह गरिनेछ।

२७. सरकारी संस्थानहरूले बैंक कर्जा उपयोग गर्दा हाल श्री ५ को सरकार जमानत बस्ने गरेको छैन तापनि विगतमा सरकारी संस्थानहरूले श्री ५ को सरकारको जमानतमा उपयोग गरेका केही बैंक कर्जाहरू चुक्ता हुन बाँकी नै छ। तर त्यस्तो कर्जाको व्याजदर हाल चलनचल्तीमा रहेको भन्दा उच्च रहेकोले कुल व्याज व्ययभार क्रमिकरूपमा प्रत्येक वर्ष बढ्ने क्रम जारी रहेको छ। हाल बजारमा अल्पकालीन व्याजदर कम भएकाले जमानतमा गएको साँवा र व्याज गरी एकमुष्ट ऋण अल्पकालीन ऋणपत्र जारी गरी बजारयोग्य बनाउँदा श्री ५ को सरकारले भविष्यमा व्यहोर्नुपर्ने व्ययभार कम हुने, बैंकहरूले रकम प्राप्त गरी तिनीहरूको वित्तीय स्थिति सुध्दिने र यस बैंकलाई तरलता तथा मौद्रिक व्यवस्थापनको निमित्त थप खुला बजार ऋणपत्र उपलब्ध हुने भएकाले उक्त जमानत बराबरको रकमको तदर्थ (ad hoc) ऋणपत्र जारी गर्न श्री ५ को सरकारलाई आग्रह गरिनेछ। सरकारी संस्थानहरूले सो कर्जाको साँवा व्याज चुक्ता गरेको मितिदेखि सम्बन्धित ऋणपत्रहरू खारेज गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।

२८. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ देखि श्री ५ को सरकारको विकास ऋणपत्र बोलकबोल प्रथाद्वारा प्राथमिक निष्काशन गरी नेपाल धितोपत्र विनिमय बजार लिमिटेडमार्फत् दोस्रो बजार कारोबारको लागि खुला गरिनेछ । विकास ऋणपत्र अङ्कित ब्याज (coupon bonds) मा निष्काशन गरिने र मूल्यमा बोलकबोल (price auction) गरी एकल मूल्य (uniform price) मा जारी गरिने व्यवस्था गरिनेछ । नेपाल धितोपत्र विनिमय बजार लिमिटेड मार्फत् यस्तो ऋणपत्र दोस्रो बजार कारोबारको लागि खुला गरिएको हुँदा यस बैंकले सोभै तरलता प्रदान नगर्ने भए तापनि बुँदा नं. २१ र २३ मा उल्लेखित रिपो बोलकबोल कारोबार र स्थायी (standing) तरलता सुविधा वाणिज्य बैंकहरूलाई प्रदान गर्दा यस्ता विकास ऋणपत्रहरू समेत धितोको रूपमा ग्राह्य हुने व्यवस्था मिलाइने छ ।
२९. ग्रामीण क्षेत्रमा संस्थागत कर्जा उपलब्ध गराउन तथा राष्ट्रिय प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रहरूलाई आवश्यक पर्ने दीर्घकालीन पूँजी जुटाउन योगदान पुऱ्याउने उद्देश्यले यस बैंकले आफ्नो मुनाफाको ५ प्रतिशत रकम ग्रामीण स्वावलम्बन कोषलाई उपलब्ध गराउँदै आएको नीतिगत व्यवस्थालाई कायमै राखिनेछ । श्री ५ को सरकारले आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमार्फत् ग्रामीण स्वावलम्बन कोषलाई थप रु २ करोड प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिसकेको छ ।
३०. यस बैंकको सकारात्मक पहल र योगदानबाट मात्रै देशको औद्योगिक क्षेत्रका संरचनागत, संस्थागत र तुलनात्मक लाभ सम्बन्धी समस्याहरूको समाधान गर्न नसकिने यथार्थ हो तापनि औद्योगिक क्षेत्रको शिथिलताको स्थितिलाई दृष्टिगत गरी रुग्ण उद्योगहरूलाई सहूलियत दिने र पुनरोत्थान गर्न सघाउ पुऱ्याउने उद्देश्यले सहूलियत दरमा पुनर्कर्जा दिने नीति लिइदै आइएको छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ देखि रुग्ण उद्योगहरूको लागि बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई करीव रु. २ अर्ब २५ करोड पुनर्कर्जा व्यवस्था भएको मध्ये आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा औद्योगिक क्षेत्रमा रहेका उद्योगहरू समेतका लागि २०६१ आषाढ मसान्तसम्म रु ६३ करोड ५१ लाख पुनर्कर्जा स्वीकृत भइसकेको छ । यस व्यवस्थाबाट विगत तीन वर्षयता ११४ वटा होटल र ३२ वटा उद्योग गरी जम्मा १४६ होटल तथा उद्योग व्यवसायीहरूले रु. ६ करोड २१ लाखको व्याज राहत पाई लाभान्वित भएका छन् । यसै क्रममा चालू आर्थिक वर्षको लागि पनि साविककै शर्त र प्रक्रियाअनुसार रु. १ अर्बको

१६ आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

पुनर्कर्जाको व्यवस्था गरिएको छ । रुग्ण उद्योगलाई प्रदान हुने यस्तो पुनर्कर्जाको व्याजदर साविकको २ प्रतिशतबाट १.५ प्रतिशतमा झार्न गरिएको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले यस्तो पुनर्कर्जा सुविधा उपयोग गर्दा सम्बन्धित ऋणीलाई ४.५ प्रतिशत व्याजदर कायम गर्नु पर्नेछ । प्रत्येक त्रयमासमा यस व्यवस्थाको कार्यान्वयन प्रगति अनुगमन गरिनेछ ।

आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को वित्तीय तथा बाह्य क्षेत्र सुधार कार्यक्रम

३१. वित्तीय क्षेत्रको स्वस्थता र कार्यकुशलता अभिवृद्धि गरी वित्तीय मध्यस्थता एवम् अर्थतन्त्रको विकासमा वित्तीय क्षेत्रको भूमिका र योगदान विस्तार गर्ने तथा वित्तीय क्षेत्रको स्थायित्व सुदृढ गर्दै मौद्रिक नीतिको प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा लागू गरिने वित्तीय क्षेत्रका नियमन तथा सुधारसम्बन्धी विविध कार्यहरू तथा बाह्य क्षेत्र क्रमिकरूपमा खुला गर्ने र आर्थिक विकासका लागि विद्यमान विदेशी विनिमय संचितिको सदुपयोग बढाउने उद्देश्य अनुरूप निम्नानुसारका कार्यहरू समेटिएका छन् :

वित्तीय क्षेत्र सुधार

३२. वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको पुनर्संरचना, यस बैंकको Re-engineering र समग्र वित्तीय प्रणालीको क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने कार्यहरूलाई अझ बढी सशक्त एवं प्रभावकारी बनाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । समस्याग्रत बैंकहरूको पुनर्संरचना गर्ने कार्य पूर्णरूपले सम्पन्न गरी बैंकहरूलाई सामान्य अवस्थामा फर्काउन करीब ४-५ वर्षको अवधि लाग्नसक्ने सम्भावनालाई दृष्टिगत गरी यस कार्यका लागि विश्व बैंक तथा DFID बाट प्राप्त वित्तीय सहयोगलाई किफायती ढङ्गले सदुपयोग गर्ने नीति लिइने छ ।
३३. बैंकको पुनर्संरचना अन्तर्गत सांगठनिक संरचनालाई वैज्ञानिक बनाउने, जनशक्तिको आकारलाई उपयुक्त स्तरमा ल्याउने तथा बैंकको उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्ने कार्यहरू जारी छन् । हालका वर्षहरूमा यस बैंकले आफ्नो सञ्चालन खर्च घटाउन कानूनमा व्यवस्था भएका बाहेक बैंकभित्र रहेका समितिहरू भत्तारहित बनाइएका, ओभरटाइम बापत प्रदान गरिने भत्तामा कमी गरिएको, केन्द्रीय कार्यालयको बगैँचा र

सरसफाइसम्बन्धी कार्य निजीक्षेत्रलाई हस्तान्तरण गरिएको, कर्मचारीहरूले सुविधायुक्त सस्तो भाडादरको टिकटबाट विदेश भ्रमण गर्नुपर्ने लगायतका खर्च कटौती एवं मितव्ययिताका व्यवस्थाहरूको कार्यान्वयनबाट वार्षिक करीब रु २५ करोड बचत हुने भएको छ। यसै परिप्रेक्ष्यमा वाणिज्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको सञ्चालन खर्चमा कमी ल्याउनेतर्फ कुनै ठोस प्रयास भएको नदेखिएकोले आफ्नो संचालन खर्च घटाउन सम्बन्धित संस्थाहरू प्रयासरत रहनुपर्ने यस बैंकको धारणा रहेको छ।

३४. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले अन्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको शेयरमा गरेको लगानीलाई यस बैंकको निर्देशनअनुसार २०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा बिक्री गरी सक्नुपर्ने व्यवस्था भएकोमा प्रचलित कानूनले बिक्री गर्न रोक लगाएको लगानी बाहेक २०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा बिक्री गर्न नसकेको त्यस्तो सम्पूर्ण लगानी आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा शतप्रतिशत प्रोभिजन गर्नुपर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ।
३५. जलश्रोत लगायत शिक्षा, स्वास्थ्य जस्ता आर्थिक-सामाजिक पूर्वाधार विकासका आयोजनाहरूका लागि निजी क्षेत्रले अग्रसरता देखाएमा आर्थिक सम्भाव्यताका आधारमा यी आयोजनाहरूमा वाणिज्य बैंकहरूको लगानी प्रोत्साहन गर्ने सम्बन्धमा उपयुक्त नीति अवलम्बन गरिने छ।
३६. विगतमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई छुट्टाछुट्टै रूपमा जारी गरिएका नियमन तथा निर्देशनहरूलाई एकीकृत गरी बैंक तथा वित्तीय संस्थासम्बन्धी अध्यादेश, २०६० जारी भइसकेको परिप्रेक्ष्यमा हाल कार्यान्वयनमा रहेका नियमन तथा निर्देशनहरूलाई परिमार्जन गरी एकीकृतरूपमा लागू गरिनेछ।
३७. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको कर्जासम्बन्धी सूचना प्रणालीलाई व्यवस्थित गरी सम्बद्ध पक्षहरूलाई आवश्यक सूचना प्रवाह गर्न, कर्जाको दुरुपयोग गर्नेहरूको कालोसूची तयार गरी अद्यावधिक गरी राख्न र कर्जा सूचनाको दायरालाई फराकिलो पार्न वर्तमान कर्जा सूचना केन्द्रलाई प्रतिस्थापन गरी कम्पनीको रूपमा कर्जा सूचना केन्द्रको स्थापना यसै आर्थिक वर्षमा गरिनेछ।
३८. बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रको कारोबारलाई स्वस्थ, सुरक्षित एवम् प्रगाढ पार्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूसम्बन्धी कानूनी संरचनालाई समयानुकूल, सबल र सहज तुल्याउन आवश्यक सम्पत्ति व्यवस्थापन निगम अध्यादेश, मुद्रा शुद्धिकरण नियन्त्रण अध्यादेश, सुरक्षित कारोबार

१८ आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

अध्यादेश र दामासाहीसम्बन्धी अध्यादेशका मस्यौदाहरु तयार गरी श्री ५ को सरकारमा पेश गरिसकिएकोमा श्री ५ को सरकारले आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमार्फत् सुरक्षित कारोवार, दामासाही र मुद्रा शुद्धिकरण नियन्त्रण सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाहरु तर्जुमा गरी यसै वर्षदेखि कार्यान्वयनमा ल्याउने प्रतिवद्धता व्यक्त गरिसकेको छ ।

३९. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले आफ्नो जोखिम भारित सम्पत्तिको आधारमा कायम गर्नुपर्ने न्यूनतम पूँजीकोष आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को लागि ११.० प्रतिशत कायम गरी आर्थिक वर्ष २०६१/६२ देखि १२.० प्रतिशत कायम गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेकोमा विद्यमान असहज स्थितिलाई मननु गरी आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को लागि पनि सोही न्यूनतम ११.० प्रतिशत (जसमध्ये न्यूनतम ५.५ प्रतिशत प्राथमिक पूँजीकोष) कायम गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि भने न्यूनतम पूँजीकोष १२.० प्रतिशत कायम गर्नुपर्नेछ ।
४०. यस बैंकको सुपरिवेक्षकीय दायराभित्र रहेका साना किसान सहकारी संस्थाहरुको नियमन, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण कार्य साना किसान विकास बैंकमार्फत् सम्पादन गरिने व्यवस्था गरिएको छ । यस बैंकबाट स्वीकृतिप्राप्त अन्य सहकारी संस्थाहरु तथा वित्तीय मध्यस्थतासम्बन्धी कार्य गर्न स्वीकृतिप्राप्त गैरसरकारी संस्थाहरुको निरीक्षण एवं सुपरिवेक्षणको कार्य हाल यस बैंकबाट भइरहेकोमा यी संस्थाहरुको सुपरिवेक्षकीय निकायको रूपमा एउटा छुट्टै Second-tier Institution स्थापना गर्नेतर्फ आवश्यक व्यवस्था गरिने छ । सहकारी ऐन, २०४८ अन्तर्गत स्थापना भई संचालनमा रहेका वित्तीय सहकारी संस्थाहरुको नियमन, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण कार्य गर्न संस्थागत व्यवस्था गरिने आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को श्री ५ को सरकारको आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमार्फत् उल्लेख भएकोले यस्ता सहकारी संस्थाहरुको नियमन, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणको कार्य संस्थागत र सुदृढ बन्न जाने अपेक्षा रहेको छ ।
४१. यस बैंकको व्यवस्थापनमा संचालित ग्रामीण स्वावलम्बन कोषलाई यस बैंकको नियमन र सुपरिवेक्षण दायराभित्र रहने गरी थोक लघुकर्जा उपलब्ध गराउने वित्तीय संस्थाको रूपमा रुपान्तरण गरिनेछ ।
४२. ग्रामीण क्षेत्रमा वित्तीय सेवाको तीव्र माग रहेको छ तापनि शान्ति सुरक्षाको असहज स्थितिका कारण बैंक तथा वित्तीय संस्थाका सेवाहरु

निकै अपर्याप्त रहेको विद्यमान अवस्थामा ग्रामीण क्षेत्रमा संस्थागत कर्जाको विस्तार गर्न र सो कर्जामा विपन्न वर्गको पहुँच बढाउन लघुवित्त सेवाको विस्तार नै एक भरपर्दो र सर्वसुलभ माध्यम रहेको छ । यस सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको रूपमा रहेको वित्तीय मध्यस्थताको काम गर्ने संस्थासम्बन्धी ऐन, २०५५ पर्याप्त नदेखिएकोले आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा राष्ट्रिय लघुवित्त नीति तर्जुमा गरिने छ । ग्रामीण क्षेत्रमा बैकल्पिक ऋर्जाको आवश्यकता उच्च रहेको परिप्रेक्ष्यमा लघुवित्तको क्षेत्रमा कार्य गर्ने वित्तीय संस्थाको स्थापनालाई प्राथमिकता दिई यस्ता संस्थाहरु मार्फत् बैकल्पिक ऋर्जामा समेत लगानी गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ ।

४३. आर्थिक अनुशासन कायम गर्नको लागि निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण कार्यलाई अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डअनुरूप सम्पादन गर्ने उद्देश्यले वाणिज्य बैंक एवम. वित्तीय संस्थाहरुले जोखिम पहिचान गर्ने र सोको समुचित व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धमा अपनाइएको कार्यप्रणाली, नीति एवं व्यवस्थालाई पुनरावलोकन गरिने छ । निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय संस्था Basel Committee on Banking Supervision ले सन् २००७ देखि लागू गर्ने न्यूनतम पूँजीकोष सम्बन्धी कार्यपत्र Basel II लाई नेपालको सन्दर्भमा लागू गर्न मिल्ने गरी New Capital Accord Implementation Preparatory Core Committee ले New Capital Accord (Basel II) को प्रभावकारिता सम्बन्धमा तयार गरेको अध्ययन अवधारणापत्रलाई BIS बाट परिमार्जन भई आएअनुसार परिमार्जन गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइने छ ।
४४. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको संख्यामा उल्लेखनीय रूपमा वृद्धि भई समग्र वित्तीय प्रणालीको आकार, स्वरूप तथा कारोबारमा वृद्धि हुँदै गइरहेको परिप्रेक्ष्यमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु उपर यस बैंकको सुपरिवेक्षण क्षमतालाई अझ बढी सुदृढ, सरल, परिणाममुखी, नियमित, पारदर्शी एवं प्रभावकारी बनाउँदै जानुपर्ने आवश्यकतालाई हृदयङ्गम गरी उपत्यका बाहिरका उपयुक्त स्थानमा सुपरिवेक्षण कार्यालयहरु खोली केन्द्रीयस्तरमा मात्र सीमित रहेको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण कार्यलाई क्रमबद्धरूपमा विकेन्द्रित गर्न आवश्यक देखिएको परिप्रेक्ष्यमा हाललाई नारायणी, लुम्बिनी, गण्डकी र धवलागिरी अञ्चलका जिल्लाहरुका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुलाई सुपरिवेक्षण गर्ने गरी आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को आरम्भदेखि नै चितवन जिल्लाको भरतपुरमा सुपरिवेक्षण कार्यालय खोली सुपरिवेक्षण कार्यको थालनी गरिने छ ।

२० आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

४५. विद्यमान सुपरिवेक्षकीय पद्धतिलाई परिमार्जन गर्ने क्रममा बैंक तथा वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण सम्बन्धी Basel समितिले तयार गरेका २५ वटा मूल सिद्धान्त (Core Principle) हरु नेपालको परिप्रेक्ष्यमा के कस्तो अवस्थामा लागू भएका छन् भन्ने विषयमा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा मूल्याङ्कन गरिनेछ । उक्त मूल्याङ्कनबाट प्राप्त परिणामको आधारमा विद्यमान सुपरिवेक्षकीय संयन्त्रलाई क्रमशः सक्षम तथा प्रभावकारी बनाउँदै लगिनेछ ।
४६. यस बैंकको सुपरिवेक्षकीय भूमिकामा प्रभावकारिता ल्याउने उद्देश्यले नेपाल राष्ट्र बैंक निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियमावली, २०५९ तर्जुमा गरी लागू गरिसकिएको छ । उक्त विनियमावलीमा व्यवस्था भए बमोजिम यस बैंकबाट इजाजतपत्रप्राप्त सम्पूर्ण बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको निरन्तररूपमा गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण तथा स्थलगत निरीक्षण गर्ने कार्य सम्पादन गरी सोको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था समेत गरिने छ ।
४७. यस बैंकको वित्तीय स्थिति तथा संचालन अवस्थालाई स्पष्ट (transparent) हुनेगरी दुरुस्त राख्न अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड समेतलाई मध्यनजर राखी विद्यमान लेखाप्रणालीलाई परिमार्जन गरी मान्यता प्राप्त अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलन अनुरूपको लेखाप्रणाली लागू गर्ने व्यवस्था अघि बढाइने छ ।
४८. कृषि विकास बैंक र नेपाल औद्योगिक विकास निगमको पुनर्संरचना सम्बन्धमा वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत श्री ५ को सरकारको यस सम्बन्धी निर्णयअनुसार कृषि विकास बैंकलाई व्यावसायीकरण गर्ने सन्दर्भमा परामर्शदाताले पेश गरेको पुनर्संरचना योजना (Restructuring Plan) का कार्यहरु क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै लगिनेछ । नेपाल औद्योगिक विकास निगमको हकमा श्री ५ को सरकारले लिने निर्णयसम्मत हुनेगरी आवश्यक कार्यवाही अगाडि बढाइनेछ ।
४९. ग्रामीण विकास बैंकहरुमा २०५८ सालदेखि थालनी गरिएको संरचनात्मक सुधार कार्यलाई जारी राखिनेछ । यस क्रममा निजीकरण प्रक्रिया थालनी भइसकेको पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक लिमिटेड, विराटनगरको यस बैंकको स्वामित्वमा रहेको ६६.७५ प्रतिशत शेयरमध्ये ५६.७५ प्रतिशत शेयर उक्त बैंकको समूह सदस्य, कर्मचारी र सर्वसाधारणमा हस्तान्तरण गर्ने गरी निजीकरण कार्य आर्थिक वर्ष २०६१/६२ भित्र सम्पन्न गरिनेछ । साथै, वित्तीयरूपले समस्याग्रस्त सुदूर-

पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकमा लागू भएको विशेष स्वेच्छिक अवकास योजनाको मूल्याङ्कन गरी उक्त बैंकलाई सुदृढ गर्न बैकल्पिक व्यवस्था मिलाइने छ ।

५०. भुक्तानी प्रणालीलाई आधुनिकीकरण गर्दै लैजाने क्रममा यस बैंकका बैकिङ्ग कार्यालयहरूको भुक्तानी व्यवस्थामा समयसापेक्ष सुधार गरिनेछ । साथै, समासोधन गृह व्यवस्था र हिसाव मिलान प्रक्रियामा सुधार गर्न आवश्यक अध्ययन गरिनेछ ।
५१. हाल यस बैंकले भुत्रो (soiled) नोटहरू सर्वसाधारणबाट आफै साटेर लिने गरेकोमा यस बैंकको कार्यालय नभएको ठाउँमा समेत यो कार्य सजिलैसँग होस् र यस कार्यमा निजी क्षेत्रको संलग्नता रहोस् भन्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६९।६२ देखि उक्त कार्य निजी क्षेत्रलाई दिइनेछ । यो कार्य गर्न चाहने व्यक्ति वा निकायले यसका लागि यस बैंकको स्वीकृति लिनुपर्ने र स्वीकृति प्राप्त निकाय वा व्यक्तिबाट मात्र यस बैंकले भुत्रो नोटहरू साट्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

बाह्य क्षेत्र सुधार

५२. व्यक्ति तथा संघ संस्थाहरूलाई विभिन्न प्रयोजनका लागि बढीमा अमेरिकी डलर ५००।- सम्मको सटही सुविधा वाणिज्य बैंकहरूले सोभै प्रदान गर्नसक्ने व्यवस्था रहँदै आएको छ । यस व्यवस्थाबाट स-साना रकमको भुक्तानी पठाउने प्रक्रिया अत्यन्त सरल भई सर्वसाधारण लाभान्वित भएको देखिएको सन्दर्भमा यस व्यवस्थालाई अझ सरल र सुविधायुक्त बनाउने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६९।६२ देखि लागू हुने गरी यसरी सटही प्रदान गर्न सकिने रकमको सीमा अमेरिकी डलर ५००।- बाट वृद्धि गरी अमेरिकी डलर १,०००।- सम्म गरिने छ ।
५३. नेपाली नागरिकहरू व्यक्तिगत काममा भारतबाहेकका अन्य मुलुकहरूमा भ्रमण गर्दा एक आर्थिक वर्षमा एक पटकको भ्रमणसँग सम्बन्धित हवाई टिकटको मात्र Repatriation प्रदान गर्ने व्यवस्था रहँदै आएको छ । यस व्यवस्थाको कार्यान्वयनसम्बन्धी अनुगमनको लागि भ्रमणमा जाने नेपाली नागरिकहरूको राहदानीमा Endorse गर्नुपर्ने र त्यस्तो Endorsement को प्रतिलिपी यस बैंकमा पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । विदेश भ्रमण गर्न जाने नेपालीहरूको संख्या हालका दिनहरूमा बढ्दै गएकोले यससम्बन्धी कागजी कार्यको परिमाण अत्यधिक हुन थालेको तथा सोको अनुगमन प्रक्रिया भङ्गटिलो हुन आएकोले आर्थिक वर्ष २०६९।६२ देखि लागू हुने गरी नेपाली नागरिकहरूले विदेश भ्रमण गर्न खरीद गरेको

२२ आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

हवाई टिकटको Repatriation स्वतः प्राप्त हुने व्यवस्था लागू गरिने छ । यसबाट विदेश भ्रमणमा जाने नेपालीहरुका अतिरिक्त सम्बन्धित टूटभल एजेन्सी र एअरलाइन्सहरु सबैलाई सुविधा पुग्न जाने अपेक्षा गरिएको छ ।

५४. नेपाली नागरिकहरुले विदेश भ्रमणका लागि हवाई टिकट खरीद गर्दा तोकिएका पदाधिकारीको लागि मात्र Business Class को हवाई टिकट खरीद गर्न पाउने र सो हवाई टिकटको मात्र Repatriation प्रदान हुने व्यवस्था भइरहेकोमा विदेशी विनिमय व्यवस्थापनसम्बन्धी वर्तमान उदार, खुकुलो र लचिलो नीतिको पृष्ठभूमिमा Business Class को टिकटमा यात्रा गर्न चाहने नेपाली नागरिकहरुलाई सो सुविधा प्रदान गरिने व्यवस्था गरिएको छ । यसबाट विदेश भ्रमण गर्दा खरीद गरिने हवाई टिकटको छनौट सम्बन्धमा सम्बन्धित व्यक्तिलाई नै पूरा छुट हुन जानेछ ।
५५. परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी हुने गरी भारतबाहेकका अन्य मुलुकहरुबाट गरिने आयातका लागि खोलिने प्रतीतपत्र अन्तर्गत कारोबार गर्दा प्रचलित व्यवस्था अन्तर्गत विदेशी मुद्रा रकमको १० प्रतिशत रकम बराबरको धरौटी लिई श्री ५ को सरकारको सम्बन्धित भन्सार कार्यालयको नाममा जारी गरिने चेकहरु कारणवस रद्द गर्नुपर्ने अवस्था आएमा यस बैंकको स्वीकृति लिएर मात्र रद्द गर्न सकिने व्यवस्था रहँदै आएकोमा उक्त व्यवस्थालाई खारेज गरी तोकिएअनुसारको प्रक्रिया पूरा गरी त्यस्ता चेकहरु सम्बन्धित वाणिज्य बैंकहरु आफैले रद्द गर्नसक्ने व्यवस्था गरिनेछ । आयात कारोबारमा संलग्न व्यवसायीहरुलाई यस व्यवस्थाबाट प्रक्रियागत सुविधा पुग्न जाने अपेक्षा गरिएको छ ।
५६. विदेशी मुद्राको भुक्तानी प्राप्त गर्ने सम्बन्धित वाणिज्य बैंकले जारी गर्ने अग्रिम भुक्तानी प्रमाणपत्रको आधारमा भारतबाहेकका अन्य मुलुकहरुतर्फ निर्यात गर्न सकिने व्यवस्था रहेको छ । यस्तो अग्रिम भुक्तानी प्रमाणपत्रको म्याद ६ महिनाको लागि मात्र हुने र कथमकदाचित उक्त म्याद भित्र निर्यातकर्ताले निर्यात गर्न नसकेको खण्डमा सोको म्याद थपका लागि यस बैंकको स्वीकृति लिनुपर्ने व्यवस्था रहँदै आइरहेकोमा अब उप्रान्त जारी भएको मितिले ३ वर्ष ननाइने भएमा सोको म्याद थप सम्बन्धित वाणिज्य बैंक आफैले गर्नसक्ने व्यवस्था गरिने छ । यसबाट अग्रिम भुक्तानी प्रमाणपत्रको

आधारमा निर्यात गर्ने निर्यातकर्ताहरूलाई केही हदसम्म प्रक्रियागत सुविधा पुग्न जाने अपेक्षा गरिएको छ ।

५७. वाणिज्य बैंकको विदेशस्थित Agency खाताहरूमा जम्मा भएको रकम कारणवश भुक्तानी नहुने अवस्था आएमा भुक्तानी पठाउने बैंकले स्वतः उक्त रकम फिर्ता माग गर्ने गर्दछ । यसरी रकम फिर्ता गर्दा अमेरिकी डलर २,०००।- वा सोभन्दा बढी रकमको हकमा यस बैंकको स्वीकृति लिएर मात्र त्यस्तो रकम फिर्ता पठाउन सकिने व्यवस्था भइरहेकोमा रकमको सो सीमालाई हटाई यस्तो रकम फिर्ता गर्ने कार्य सम्बन्धित वाणिज्य बैंक आफैले गर्नसक्ने व्यवस्था गरिने छ ।
५८. नेपालस्थित कुनै निकायले माल, वस्तु वा सेवा खरीद गर्दा प्रचलित व्यवस्था अनुसार सोको भुक्तानी विक्रीकर्तालाई परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा नै गरिने छ भने त्यस्तो माल, वस्तु वा सेवा विक्री गर्दा विक्रीकर्ताले खरीदकर्ताको नाममा परिवर्त्य विदेशी मुद्राको बैंक ग्यारेण्टी (Bid Bond, Performance Bond इत्यादि समेत) जारी गर्न यस बैंकको अनुमति आवश्यक हुने व्यवस्था रहिआएकोमा आर्थिक वर्ष २०६१।६२ देखि लागू हुने गरी यस्तो बैंक ग्यारेण्टी सम्बन्धित वाणिज्य बैंकहरू आफैले जारी गर्न सक्ने व्यवस्था मिलाइएको छ ।
५९. विदेशी विनिमय कारोवारको क्षेत्रमा वि.सं. २०४८ साल पश्चात् धेरै उदार व्यवस्थाहरू अपनाइएको व्यहोरा सबैलाई विदितै छ । यस क्रममा आर्थिक वर्ष २०६१।६२ देखि लागू हुनेगरी विभिन्न सरकारी संस्था, परिषद तथा अन्य निकायहरूलाई आवश्यक पर्ने सटही सुविधाहरू यस बैंकले तोकिएको प्रक्रिया पूरा गरी सम्बन्धित वाणिज्य बैंकहरू मार्फत सोभै प्रदान गर्न सकिने व्यवस्था मिलाइने छ । यस व्यवस्थाबाट विदेशी मुद्राको सटही आवश्यकता पर्ने विभिन्न निकायहरूलाई सुविधा पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।
६०. नेपालका वाणिज्य बैंकहरूमा प्रचलित व्यवस्थाअन्तर्गत परिवर्त्य विदेशी मुद्राका खाताहरू रहेका व्यक्ति तथा अन्य निकायहरूले नेपालमा विदेशी मुद्रामा भुक्तानी गर्न नपाउने व्यवस्था भइरहेकोमा सोमा संशोधन गरी यसरी भुक्तानी पाउने पक्ष श्री ५ को सरकारका निकायहरू भएको खण्डमा त्यस्तो बन्देज नलाग्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
६१. निर्यातकर्ताहरूका लागि लागू गरिएको Cash Against Documents (CAD) अन्तर्गत माल वस्तुहरू बैंक ग्यारेण्टीको आधारमा निर्यात गर्न सकिने व्यवस्थालाई समयानुकूल परिवर्तन गर्दै लगिएको र हाल यस

२४ आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

व्यवस्थाअन्तर्गत एकपटकमा अमेरिकी डलर १,००,००० (एक लाख) सम्म निर्यात मूल्यको १० प्रतिशतले हुने रकमको बैंक ग्यारेण्टीको आधारमा मालसामान निर्यात गर्न सकिने व्यवस्था रहिआएकोमा उक्त बैंक ग्यारेण्टीको प्रतिशतलाई १० प्रतिशतबाट ५ प्रतिशतमा झार्निएको छ । यसबाट निर्यातकर्ताहरूको निर्यात लागतमा कमी हुन गई निर्यात कार्यमा थप प्रोत्साहन पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

६२. हालैका दिनहरूमा Internet मार्फत् संचालन हुने E-Commerce तथा E-Payment ले व्यापकता पाउँदै गरेको सर्वविदितै छ । यसको भुक्तानी credit card मार्फत् हुने र नेपालमा हाल सम्म cyber कानून बनी नसकेको कारणले credit card मार्फत् E-payment गर्न नेपालका वाणिज्य बैंकहरूलाई व्यावहारिक कठिनाई भइरहेको छ । अतः Credit Card प्रयोग नगरिकन अन्य कुनै माध्यमबाट E-payment गर्ने व्यवस्था गर्न वाणिज्य बैंकहरूलाई स्वीकृति प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ । यसबाट प्रचलित व्यवस्था अन्तर्गत रही E-payment सम्बन्धी सुविधा आवश्यक पर्ने व्यक्तिहरूलाई सहजै उपलब्ध हुने अपेक्षा गरिएको छ ।
६३. प्रचलित व्यवस्थाअन्तर्गत विदेशी मुद्रा खाता खोल्न ग्राह्य व्यक्ति तथा संस्थाहरूले खोलेको खाताको निक्षेपबाट प्राप्त रकम सम्बन्धित वाणिज्य बैंकहरूले परिवर्त्य विदेशी मुद्रा आर्जन हुने गरी लगानी गर्दा अधिकतम १ वर्ष अवधिको मात्र हुनुपर्ने व्यवस्था रहेकोमा सो अवधिको सीमा हटाइएको छ । यसबाट वाणिज्य बैंकहरूलाई आ-आफ्नो विदेशी मुद्रा संचिति परिचालन गर्ने लचकता प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।
६४. वाणिज्य बैंकहरूले यस बैंकमा बुझाउन ल्याउने नगद अमेरिकी डलरको हकमा २ प्रतिशत कट्टा गरी बाँकी ९८ प्रतिशत सम्बन्धित वाणिज्य बैंकहरूबाट यस बैंकमा रहेको अमेरिकी डलर खातामा जम्मा गरिदै आइएको छ । चालू आर्थिक वर्षदेखि लागू हुने गरी अमेरिकी डलर बाहेक अन्य परिवर्तित विदेशी मुद्राहरूको हकमा निम्न व्यवस्था लागू गरिनेछ :
- (क) प्रचलित खरीद दर अनुसार रुपैयाँको गणना गर्ने ।
- (ख) उक्त रुपैयाँमा २ प्रतिशत कट्टा गरी बाँकी ९८ प्रतिशतले हुन आउने रकम सम्बन्धित वाणिज्य बैंकको अमेरिकी डलर खातामा जम्मा गर्ने ।
- (ग) यस प्रयोजनका लागि अमेरिकी डलरको खरीद दर नै प्रयोग गरिनेछ ।

(घ) यस व्यवस्थापश्चात् वाणिज्य बैंकहरूलाई अमेरिकी डलर बाहेक अन्य विदेशी मुद्राका खाताहरू यस बैंकमा राख्न आवश्यक नहुने भएको हुँदा त्यस्ता सबै खाताहरू बन्द गरिनेछ ।

६५. प्रचलित व्यवस्था अन्तर्गत रही कुनै व्यक्तिले परिवर्त्य विदेशी मुद्राको Credit Card लिएको छ भने त्यस्ता व्यक्तिले आफूले पाउने सटही सुविधा बापतको विदेशी मुद्रा रकम नगद वा यात्रु चेकको रूपमा मात्र नलिइकन Credit Card/Debit Card का माध्यमबाट पनि उपयोग गर्न सकिने व्यवस्था मिलाइएको छ । साथै, पछि विदेशी मुद्रामा नै हिसाव मिलान गर्नुपर्ने शर्तहरू अन्तर्गत वाणिज्य बैंकहरूले चाहेमा अमेरिकी डलर ५,००० सम्म खर्च गर्न सकिने गरी पनि Credit Card/Debit Card हरु जारी गर्न सकिने बारेको नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ । यसबाट Credit Card/Debit Card लिई विदेश भ्रमणमा जाने व्यक्तिलाई सुविधा पुग्नेछ ।
६६. भारतबाहेक अन्य मुलुकहरूबाट मालवस्तु आयात गर्दा ढुवानीको लागि छुट्टै सटही सुविधाको प्रावधान नरहेको हुँदा CIF आधारमा मात्र आयात गर्न सकिने व्यवस्था रहँदै आएको छ । चालू आर्थिक वर्षदेखि वीरगञ्जमा सुख्खा बन्दरगाह संचालनमा आइसकेकोले सो समेतलाई दृष्टिगत गरी FOB आधारमा आयात गर्ने आयातकर्ताहरूलाई ढुवानी बापत छुट्टै सटही सुविधा प्रदान हुने व्यवस्था मिलाइने छ । यसबाट आयातकर्ताहरूलाई ढुवानी व्यवस्थापन सम्बन्धमा प्रतिस्पर्धात्मक आधारमा आयात गर्न सकिने विविध विकल्प उपलब्ध हुनेछ ।
६७. विदेशस्थित कुनै Money Transfer कम्पनीको नेपालस्थित Agent वा प्रतिनिधि भई काम गर्ने इजाजतपत्रप्राप्त निकायलाई आ-आफ्नो Principal Company बाट अग्रिम भुक्तानी प्राप्त गर्ने प्रयोजनको लागि बैंक ग्यारेण्टीको आवश्यकता भएमा त्यस्तो बैंक ग्यारेण्टी तोकिएको सीमाभित्र रही नेपालका वाणिज्य बैंकहरूले सोभै उपलब्ध गराउन सकिने नीतिगत व्यवस्था यसै आर्थिक वर्षबाट मिलाइनेछ । यस व्यवस्थाले नेपालस्थित विप्रेषणको कारोवार गर्ने इजाजतपत्र प्राप्त Agent हरूलाई विप्रेषण रकम सम्बन्धित पक्षलाई तत्कालै भुक्तानी दिने प्रयोजनको लागि सुलभ दरमा साधन उपलब्ध हुन गई विप्रेषण प्रवाहित गर्ने काममा सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।
६८. परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी हुने गरी तोकिएका वस्तुहरू भारतबाट आयात गर्न पाउने व्यवस्थाको सुरुवात २०४९ सालदेखि भएको हो ।

२६ आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

उक्त नीतिअन्तर्गत आयात गर्न पाइने ३९ वटा समूहका वस्तुहरु रहेका छन् । यस नीतिबाट तोकिएका उपरोक्त वस्तुहरु आयात गर्ने आयातकर्ताहरुको लागत मूल्यमा कमी आई मुलुकको औद्योगिकरण प्रक्रियामा समेत योगदान पुगेको छ । यसैगरी तुलनात्मकरूपले कम मूल्यमा आयात हुने कच्चापदार्थहरुको कारण कतिपय उद्योगहरुको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा वृद्धि गरी त्यस्ता उद्योगहरुले गर्ने निर्यात समेतमा सकारात्मक असर परेको छ । मुलुकभित्र नै खपत हुने मालवस्तुहरुको मूल्यमा पनि केही कमी भई उपभोक्ताहरुलाई लाभ पुगेको छ । यी सबै तथ्यहरुलाई दृष्टिगत गरी परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी हुने गरी भारतबाट आयात गर्न पाइने वस्तुहरुको संख्यामा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा पनि थप गरिनेछ । मुलुकको विदेशी विनिमय संचितिको परिमाण, सोको मुद्रागत मिश्रण आदिलाई दृष्टिगत गर्दा यस्तो व्यवस्थाबाट अर्थव्यवस्थालाई नकारात्मक असर पर्ने देखिंदैन ।

६९. अन्य केन्द्रीय बैंकहरुको जस्तै यस बैंकको कुल विदेशी विनिमय संचितिको केही अंश सुनको रूपमा रहिआएको छ । यस्तो सुनको केही अंश विदेशस्थित बैंकहरुमा र केही अंश मुलुकभित्र रहेको छ । वित्तीय बजारको विकास सँगसँगै अन्य मुद्रा सरह सुनलाई पनि निक्षेपको रूपमा लगानी गरी व्याज आर्जन गर्न सकिने भएको हुँदा विदेशमा रहेको सुन मौज्जातलाई अन्य विदेशी मुद्रासरह लगानी गरी व्याज आर्जन गर्ने कार्य यस बैंकले विगतदेखि नै गरिरहेको छ । यस्तो लगानीबाट विगत १२ वर्षभित्र यस बैंकले करीब ४० लाख अमेरिकी डलरको आर्जन गरिसकेको छ । अतः नेपालमै रहेको सुन मौज्जातलाई समेत लगानी गरी त्यसबाट पनि व्याज आर्जन गर्न आवश्यक व्यवस्था यस आर्थिक वर्षमा मिलाइनेछ । अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा सुनलाई लगानी गर्नको लागि त्यस्तो सुनको शुद्धता र आकार अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप हुनुपर्ने तथा नेपालमा रहेको सुनको अधिकांश मौज्जात त्यस्तो मापदण्ड अनुरूपको नभएको हुँदा सुनलाई लगानी गरी व्याज आर्जन गर्न के-कस्तो विकल्प अपनाउन सकिन्छ भन्ने सन्दर्भमा बैंकले अध्ययन गरिरहेको छ । सो अध्ययनपश्चात् प्राप्त हुने निष्कर्षको आधारमा यस सम्बन्धमा आवश्यक कदम चालिनेछ ।

७०. नेपाल र जनवादी गणतन्त्र चीनबीच हुने व्यापारिक कारोवारलाई केही हदसम्म सहज गर्न र नेपाल भ्रमणमा आउने चिनीयाँ नागरिकहरुलाई परिवर्त्य विदेशी मुद्रा लिएर आउन नपर्ने व्यवस्था गर्न चिनीयाँ मुद्रा यूआनलाई सीमित परिवर्त्यता प्रदान गर्ने सम्बन्धमा दुई वर्ष अघि यस

बैंक र पिपुल्स बैंक अफ चाईनाबीच दुईपक्षीय समझदारी तथा सहयोगसम्बन्धी सम्झौता सम्पन्न भएको थियो । उक्त सम्झौता पश्चात् भएगरेका कारोवारबाट दुबै मुलुकलाई फाइदा नै भएको हुँदा सो सम्झौता थप दुई वर्षको लागि नवीकरण गर्नेतर्फ आवश्यक कारवाही भइरहेको छ । विश्व पर्यटनको क्षेत्रमा चिनीयाँ पर्यटकहरूको संख्या उल्लेखनीय हुने गरेको तथ्यलाई दृष्टिगत गर्दा यस सम्झौताबाट चिनीयाँ पर्यटकहरूलाई नेपालतर्फ आकर्षित गर्नसकिने अपेक्षा रहेको छ ।

७१. विदेशी विनिमय व्यवस्थापन सम्बन्धमा हाम्रो नीतिगत व्यवस्था तुलनात्मक रूपले नियन्त्रणात्मक किसिमको भएको हुँदा नेपाली निकायहरूले विदेशमा लगानी गर्ने र विदेशमा कार्यालयहरू खोल्ने सम्बन्धमा हालसम्म कुनै पनि व्यवस्था हुनसकेको छैन । विश्व व्यापीकरण तथा खासगरी नेपाल पनि विश्व व्यापार संगठनको सदस्य भइसकेको सन्दर्भमा नेपाली बजारहरू विदेशीहरूको लागि खोल्नुको अतिरिक्त नेपाली उद्यमीहरूको लागि पनि विदेशी बजार खोल्नु उपयुक्त भइसकेको छ । अतः नेपाली निकायहरूलाई विदेशमा कार्यालय/ सम्पर्क कार्यालय खोल्न र लगानी गर्ने सम्बन्धमा के-कस्तो व्यवस्था अपनाउन सकिन्छ सो सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था तर्जुमा गरिने छ ।
७२. वाणिज्य बैंकहरूलाई भा.रु.को अन्तरबैंक खरीद-बिक्री कारोवार गर्न पाउने सुविधा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा नै प्रदान भइसकेको छ । यस सम्बन्धमा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ देखि लागू हुने गरी नेपालका वाणिज्य बैंकहरूका बीच भा.रु.को अन्तरबैंक कर्जा/ सापटी (lending/ borrowing) कारोवार समेत गर्न पाइने नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ ।
७३. परिवर्त्य विदेशी मुद्राहरूको खरीद एवम् बिक्रीदर निर्धारण गर्ने स्वतन्त्रता वाणिज्य बैंकहरूलाई प्रदान भई नै सकेको छ । यस व्यवस्था अनुरूप वाणिज्य बैंकहरूले कायम गरिरहेको खरीददर र बिक्रीदरको बीचको अन्तर (spread) को परिमाणले पारिरहेको असर र यस सम्बन्धमा गर्न सकिने सुधार सम्बन्धमा अध्ययन गरी आवश्यक व्यवस्था मिलाइने छ ।
७४. केही वर्ष यतादेखि मुलुकको शोधनान्तर स्थिति अनुकूल हुँदै गए अनुरूप यस बैंकको विदेशी विनिमय संचितिमा क्रमिक रूपले वृद्धि हुँदै गइरहेको छ । विदेशी विनिमय संचिति अर्थव्यवस्थाको एक महत्वपूर्ण अंग भएको हुँदा यसको उचित व्यवस्थापन गरी अधिकतम लाभ उठाउनु निकै

२८ आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

महत्वको विषय हो । यसैलाई दृष्टिगत गरी यस सम्बन्धमा थप अध्ययन गरी आवश्यक कदमहरू चालिनेछ ।

उपसंहार

७५. मुलुकमा विद्यमान असहज शान्ति सुरक्षाको स्थितिको बावजूद समष्टिगत आर्थिक स्थायित्वका परिसूचकहरू सन्तोषजनक रहेका तर सूक्ष्म (micro) आर्थिक परिसूचकहरूको स्थिति राम्रो रहन नसकेको वर्तमान अवस्थामा मौद्रिक सन्तुलन र वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व कायम राख्नु पर्ने चुनौतीहरूलाई केन्द्र विन्दुमा राखेर आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति तर्जुमा गरिएको छ । वित्तीय उदारीकरणसँगै बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रको संख्यात्मक विकास द्रुततर हुँदै गएको वर्तमान परिवेशमा प्रस्तुत मौद्रिक नीतिको कार्यान्वयनबाट वित्तीय क्षेत्रको गुणात्मक विकासका लागि उपयुक्त नियमन, सुपरिवेक्षण र अनुगमन सम्बन्धी उत्तरदायित्व निर्वाहमा यस बैंकको प्रभावकारिता अरु बढ्न जानेछ । मौद्रिक नीतिको कार्यान्वयन रणनीति सुदृढ र पारदर्शी बन्न गई आर्थिक तथा वित्तीय क्षेत्रमा गतिशिलताकासाथै स्थायित्व ल्याउन सहयोग पुग्न जानेछ । विदेशी विनिमय संचितिको उपयोग अभिवृद्धिका लागि अपनाइएका वाह्य क्षेत्र सुधारका विविध कार्यहरूबाट राष्ट्रिय साधनको उपयोग प्रभावकारी बनाउन बल मिलेछ । मौद्रिक, विदेशी विनिमय एवम् वित्तीय क्षेत्र सम्बन्धी नीतिहरूको स्थायित्व र विश्वसनियता अभिवृद्धि गरी आर्थिक विकासका लागि उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी परिचालन र उपयोग गर्न प्रस्तुत नीतिबाट आवश्यक सहयोग मिल्न जाने अपेक्षा गरिएको छ । प्रस्तुत मौद्रिक नीतिको सफल कार्यान्वयनका लागि श्री ५ को सरकार, दातृसंस्था, बैंक तथा वित्तीय संस्था र सर्वसाधारणको सदाभैँ यस बैंकलाई आवश्यक सहयोग मिल्ने विश्वास लिइएको छ ।

धन्यवाद!

अनुसूची १

आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को आर्थिक तथा मौद्रिक स्थिति

१. आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा समष्टिगत आर्थिक स्थायित्वका परिसूचकहरूको स्थिति सन्तोषजनक रहेको छ भने आर्थिक वृद्धिदर न्यून रहे तापनि सुधारोन्मुख देखिएको छ । औसत मुद्रास्फीतिदर नियन्त्रित रहेको छ भने शोधनान्तरमा उल्लेख्य बचतका कारण विदेशी विनिमय संचिति उच्चस्तरमा रहेको छ । सूक्ष्म आर्थिक परिसूचकहरूको स्थिति भने सन्तोषजनक रहेको छैन । वस्तु तथा सेवाको बाह्य माग बढ्न सकेको छैन । स्वदेशी उत्पादनशील उद्योग, पर्यटन व्यवसाय, बैकिङ्ग क्षेत्र र रोजगारीमा यसको प्रतिकूल असर यथावत् छ । बजेट घाटा नियन्त्रित अवस्थामा रहे तापनि विकास खर्चमा अपेक्षित सुधार आउन सकेको छैन । विगतको तुलनामा केही मौद्रिक विस्तार भए तापनि मौद्रिक स्थिति नियन्त्रणमा नै रहेको छ ।
२. आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा उत्पादक मूल्यमा ३.१ प्रतिशतले वृद्धि भएको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा केही सुधार भई ३.७ प्रतिशतले बढेको छ । मौसमी अनुकूलता र सेवा क्षेत्रमा केही सुधार आएकोले कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा सामान्य सुधार देखिएको हो । कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमध्ये प्राथमिक क्षेत्र (primary sector) को उत्पादन आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा २.५ प्रतिशतले बढेकोमा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा ३.७ प्रतिशतले बढेको छ । यसको विपरित द्वितीय क्षेत्र (secondary sector) को उत्पादन आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा २.३ प्रतिशतले बढेकोमा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा १.८ प्रतिशत मात्रले बढेको छ । सेवा क्षेत्र (tertiary sector) को उत्पादन भने आर्थिक वर्ष २०५९/६० को ३.३ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा ४.२ प्रतिशतले बढेको छ ।
३. मागतर्फबाट कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको विश्लेषण गर्दा प्रचलित मूल्यमा कुल आन्तरिक माग (domestic demand) आर्थिक वर्ष २०५९/६० को ९.८ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा ९.० प्रतिशतले बढेको छ । कुल आन्तरिक मागमध्ये निजी क्षेत्रको उपभोग आर्थिक वर्ष २०५९/६० कै हाराहारीमा विस्तार भएको छ भने निजी क्षेत्रको लगानीमा आर्थिक वर्ष २०५९/६० को तुलनामा उल्लेख्य कमी

३० आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

आएको छ । श्री ५ को सरकारको कुल खर्चमा विस्तार आएको छ तापनि कुल खर्चमा विकास खर्चको अनुपात उल्लेख्य कम रहेको कारण अर्थतन्त्रको उत्पादन क्षमता अभिवृद्धि गर्नमा विकास खर्चको भूमिका न्यून हुँदै गएको छ । निजी क्षेत्रको लगानीको विस्तारमा आएको कमीले भविष्यको आर्थिक वृद्धिको लागि राम्रो सङ्केत दिदैन । यसरी एकातिर निजी क्षेत्र र श्री ५ को सरकारको पूँजीगत खर्चमा अपेक्षित सुधार आउन सकेको छैन भने अर्कोतर्फ नेपाली वस्तु तथा सेवाको बाह्य माग (external demand) घटिरहेको छ । उदाहरणको लागि आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा खुद वस्तु तथा सेवाको निर्यात २७.२ प्रतिशतले घटेको थियो भने आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा थप १०.६ प्रतिशतले घटेको छ । खुद वस्तु तथा सेवा निर्यातको घट्ने प्रवृत्ति यथावत् रहेको कारण कुल गार्हस्थ्य उत्पादन, रोजगारी, बैकिङ्ग क्षेत्र र यसबाट आर्जन हुने विदेशी मुद्रामा प्रतिकूल असर परेको छ ।

४. अर्थतन्त्रको बाह्य क्षेत्रको स्थायित्वमा निजी क्षेत्रको विप्रेषणले निकै महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरिरहेको छ । आन्तरिक शान्ति सुरक्षाको असहज स्थितिले गर्दा विगत केही वर्षदेखि आन्तरिक आर्थिक गतिविधिहरूमा अपेक्षाकृत गतिशीलता नआए तापनि नेपालीहरू विदेशमा गई काम गर्ने प्रवृत्ति बढिरहेकोले निजी क्षेत्रको विप्रेषण उत्साहप्रद रूपमा बढ्दै आइरहेको छ । आर्थिक वर्ष २०५६/५७ मा रु ३६ अर्ब ८२ करोड बराबरको निजी क्षेत्रको विप्रेषण नेपाल भित्रिएकोमा त्यसपछिका वर्षहरूमा क्रमिक रूपमा वृद्धि हुँदै गई आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा रु ५४ अर्ब २० करोड पुगेको पुग्यो । आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा पनि यो आयमा वृद्धि हुने क्रम कायमै रहेको छ । केही वर्ष अघिसम्म व्यापार घाटाको अधिकांश भाग पूरा गर्नमा सेवा क्षेत्रको प्रमुख भूमिका रहने गरेकोमा हालका वर्षहरूमा निजी क्षेत्रको विप्रेषणको भूमिका प्रमुख रहने गरेको छ । राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याइरहेको निजी क्षेत्रको विप्रेषणलाई औपचारिक माध्यमबाट देशमा भित्र्याउन Money Transfer Agency हरुको स्थापना तथा अन्य सुविधाहरूको व्यवस्था गरिएको भए तापनि अझै यस्तो आयको ठूलो हिस्सा अनौपचारिक माध्यमबाटै भित्रिरहेको अनुमान छ । यस्तो आयको सम्पूर्ण अंश औपचारिक माध्यमबाटै भित्रिन सकेमा यसबाट राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा अझ बढी योगदान पुग्नसक्ने देखिन्छ ।

५. आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा आधारित औसत मुद्रास्फीतिदर ४.० प्रतिशत रहेको अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०५९/६०

मा औसत मुद्रास्फीतिदर ४.८ प्रतिशत रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०६०।६१ का लागि मुद्रास्फीतिदर ४.३ प्रतिशत प्रक्षेपण गरिएकोमा उक्त दर प्रक्षेपण गरिएभन्दा कम रहनुमा मुख्यतया मौसम स्थिति राम्रो रहेकोले खाद्य वस्तुहरुको मूल्य नबढ्नु र भारतमा समेत मौसम अनुकूलताका कारण खाद्य समूहको मुद्रास्फीति दर घट्न जानु प्रमुख कारण रहेका छन् । सम्पत्ति मूल्य (assets price) स्थितितर्फ २०६० आषाढ मसान्तमा २०४.८६ रहेको नेप्से परिसूचक २०६१ आषाढ मसान्तमा २२६.६१ पुगेको छ । घर जग्गाको मूल्य सूचकाङ्क तयार नगरिए तापनि निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाह बढेको तथा असहज शान्ति सुरक्षाको कारण ग्रामीण क्षेत्रबाट शहरी क्षेत्रमा बसाइसराई गर्ने प्रवृत्ति बढेको तथा लगानीका वैकल्पिक अवसरहरु अपर्याप्त हुँदा शहरी क्षेत्रको घरजग्गाको मूल्यमा समेत चाप पर्न गएको छ ।

६. बाह्य स्थितितर्फ आर्थिक वर्ष २०६०।६१ को प्रथम ११ महिनामा वस्तु निर्यात आर्थिक वर्ष २०५९।६० को सोही अवधिको तुलनामा ५.५ प्रतिशतले बढेको छ भने वस्तु आयातको वृद्धि आर्थिक वर्ष २०५९।६० को १५.७ प्रतिशतको तुलनामा कम भए तापनि वस्तु निर्यातको तुलनामा उच्च दर (१०.३ प्रतिशत) ले बढेको छ । आर्थिक वर्ष २०६०।६१ मा भारततर्फको निर्यात १७.४ प्रतिशतले बढेको छ भने अन्य मुलुकतर्फको निर्यात ८.१ प्रतिशतले घटेको छ । यसैगरी, सोही अवधिमा भारतबाट भएको आयात १२.० प्रतिशतले र अन्य मुलुकबाटको आयात ८.१ प्रतिशतले बढेको छ । कुल व्यापार घाटा आर्थिक वर्ष २०५९।६० मा २३.९ प्रतिशतले बढेकोमा आर्थिक वर्ष २०६०।६१ मा १३.६ प्रतिशतले बढेको छ । विदेशबाट प्राप्त हुने विप्रेषण रकमको वृद्धिका साथै मुख्यतया विश्व बैंकबाट गरिबी निवारण कार्यक्रम अन्तर्गत प्राप्त सहयोग समेतले गर्दा आर्थिक वर्ष २०६०।६१ को प्रथम ११ महिनामा रु १४ अर्ब ७५ करोड शोधनान्तर बचत भएको छ । २०६१ जेष्ठ मसान्तमा कुल (gross) विदेशी विनिमय संचित रु १२६ अर्ब ५५ करोड पुगेको छ, जुन ११.२ महिनाको वस्तु आयात र ९.३ महिना बराबरको वस्तु तथा सेवा आयात धान्नको लागि पर्याप्त छ ।
७. विनिमयदर स्थितिलाई हेर्दा २०६० आषाढ मसान्तमा प्रति अमेरिकी डलर (खरीद दर) रु ७४.७५ रहेकोमा २०६१ आषाढ मसान्तमा रु ७४.१४ मा पुगी नेपाली मुद्राको ०.८ प्रतिशतले अधिमूल्यन हुन पुगेको छ ।

३२ आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

८. नगद प्रवाहको तथ्याङ्क अनुसार आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा बजेट घाटा रु ८ अर्ब ७१ करोड रह्यो । आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा बजेट घाटा रु १२ अर्ब ५८ करोड रहेको थियो । कुल सरकारी खर्चभन्दा गैर-ऋण साधनको वृद्धिदर उच्च रहेका कारण आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा बजेट घाटा ३०.७ प्रतिशतले घट्न गएको हो । आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा राजस्व १०.१ प्रतिशतले वृद्धि भई रु ६१ अर्ब ८८ करोड पुगेको छ । यसैगरी विकास खर्च १२.२ प्रतिशत र साधारण खर्च ३.१ प्रतिशत गरी कुल खर्च ५.५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु ७७ अर्ब ८ करोड पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा राजस्व र कुल खर्च क्रमशः ११.५ प्रतिशत र २.० प्रतिशतले बढेका थिए ।
९. आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा ९.८ प्रतिशतले बढेको विस्तृत मुद्राप्रदाय आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा १३.५ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०६०/६१ का लागि विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धिदर ११.२ प्रतिशत हुने प्रक्षेपण गरिएकोमा बैकिङ्ग क्षेत्रको खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा उल्लेख्य वृद्धि भएका कारण प्रक्षेपितभन्दा बढी दरले विस्तृत मुद्राप्रदाय वृद्धि हुने अनुमान गरिएको हो । आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा संकुचित मुद्राप्रदायको वृद्धिदर ९.२ प्रतिशत प्रक्षेपण गरिएको तुलनामा ९.५ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । यस्तो वृद्धिदर आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा ८.६ प्रतिशत रहेको थियो । संचित मुद्रा (reserve money) आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा २.५ प्रतिशतले बढेको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा १०.६ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । यस बैकको खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा उल्लेख्य वृद्धि भएका कारण आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा संचित मुद्रा उच्च दरले बढ्न गएको हो ।
१०. आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को प्रथम ११ महिनामा निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाहित बैंक कर्जाको वृद्धिदर ९.१ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०५९/६० को सोही अवधिमा यो वृद्धिदर ११.२ प्रतिशत रहेको थियो । बैकिङ्ग क्षेत्रमा तरलताको स्थिति अत्यन्त सुविधाजनक रही निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाहित बैंक कर्जा विस्तार उत्साहजनक हुन नसक्नुमा अर्थतन्त्रमा आन्तरिक तथा बाह्य मागको स्थितिमा अपेक्षित सुधार हुन नसक्नु प्रमुख कारक रहेको छ । संस्थागत निजी क्षेत्रको स्वस्थ विकास र विस्तारको क्रममा विभिन्न कारणहरुले गर्दा शिथिलता आएको कारण निजी क्षेत्रको लगानी अभिवृद्धिमा कठिनाई भई त्यसतर्फ प्रवाहित बैंक कर्जा अपेक्षितरूपमा विस्तार हुन नसकेको कारणले समेत उपलब्ध

विदेशी विनिमय संचितिको उपयोग कम भई विदेशी विनिमय संचिति वृद्धि हुन गएको हो ।

११. आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा भएको विस्तारका कारण तरलताको उपलब्धता आवश्यक मात्रामा रहेको, ब्याजदर न्यून रहेको र वित्तीय बजार स्थिति स्थिर रहेका कारण आर्थिक वृद्धिका सम्बन्धमा मौद्रिक अवस्था सहजकारी रहेको छ । तर मौद्रिक क्षेत्रबाट श्री ५ को सरकारतर्फ गएको खुद कर्जा विस्तार (श्री ५ को सरकारलाई गएको कर्जा - श्री ५ को सरकारबाट प्राप्त साँवा भुक्तानी - नगद वचत) आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को प्रथम ११ महिनासम्म रु ५ अर्ब ७० करोडले ऋणात्मक रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०५९/६० को सोही अवधिमा श्री ५ को सरकारले मौद्रिक क्षेत्रबाट रु ४ अर्ब ७७ करोडको खुद कर्जा लिएको थियो । आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा एकातर्फ रु ११ अर्ब ८० करोडको आन्तरिक ऋण उठाउने अनुमान रहे तापनि रु ५ अर्ब ६० करोड ७७ लाख मात्र उठाइएको थियो भने अर्कोतर्फ श्री ५ को सरकारले रु ६ अर्ब ३२ करोड ४९ लाख बराबरको ऋणपत्र भुक्तानी गरेकोले खुद ऋणपत्र निष्काशन रु ७१ करोड ७१ लाखले ऋणात्मक रह्यो ।
१२. २०६१ आषाढ मसान्तसम्म १७ वाणिज्य बैंकहरु, २० लघुवित्त समेत अन्य कारोवार गर्ने विकास बैंकहरु, ५८ वित्त कम्पनीहरु, यस बैंकबाट सीमित बैंकिङ्ग कारोवार गर्न स्वीकृतप्राप्त ३२ वचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरु, यस बैंकबाट वित्तीय मध्यस्थताको कारोवार गर्न अनुमतीप्राप्त ४४ गैर-सरकारी संस्थाहरु, ५ ग्रामीण विकास बैंकहरु, लघु वित्त कारोवार गर्ने संस्थाहरुलाई थोक कर्जा उपलब्ध गराउने राष्ट्रिय स्तरका २ विकास बैंकहरु, १८ बीमा कम्पनीहरु, कर्मचारी संचय कोष, नागरिक लगानी कोष, हुलाक वचत बैंक ११६, नेपाल धितोपत्र विनिमय कम्पनी लिमिटेड गरी जम्मा ३१५ वित्तीय संस्थाहरु कार्यरत थिए । ग्रामीण क्षेत्रमा कारोवार गर्ने वातावरण सहज नभएका कारण समेत यीमध्ये धेरैजसो संस्थाहरुले आफ्नो कारोवारलाई शहरी तथा अर्द्ध-शहरी क्षेत्रमा केन्द्रित गरेका छन् । निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाह बढेका कारण बैंकिङ्ग कारोवार गर्ने वित्तीय संस्थाहरुलाई निक्षेप परिचालन गर्न कठिन छैन तापनि वित्तीय संस्थाहरूसँग रहेको साधनको आवश्यक माग नहुँदा तरलताको व्यवस्थापन गर्न गाह्रो भएको छ । अर्कोतर्फ, वाणिज्य बैंकहरुको उठाउन बाँकी कुल कर्जाको २८.८ प्रतिशत अंश खराब कर्जाको रूपमा रहेको छ । राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक र नेपाल बैंक

३४ आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

लिमिटेडसँग खराब कर्जाको अनुपात करीब ६०.० प्रतिशत रहेको छ । कृषि विकास बैंक र नेपाल औद्योगिक विकास निगमको वित्तीय अवस्था पनि चिन्ताजनक छ ।

१३. वित्तीय क्षेत्रमा देखिएका उपरोक्त समस्याहरूलाई दृष्टिगत गरी समाधानका प्रतिरोधात्मक (preventive) तथा उपचारात्मक (curative) उपायहरू अवलम्बन गरिएका छन् । वित्तीय मापदण्ड नियमन (prudential regulation), संस्थागत सुशासन तथा वित्तीय कानूनी सुधारसम्बन्धी उपायहरूको अवलम्बन र ती उपायहरूको कार्यान्वयनसम्बन्धी वित्तीय पूर्वाधारहरूलाई प्रतिरोधात्मक तथा केही बैंकहरूको व्यवस्थापन करार र संस्थागत सुधारका कार्यहरूलाई उपचारात्मक उपायहरूको रूपमा लिइएको छ ।

अनुसूची २

आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को मौद्रिक नीतिको समीक्षा

मौद्रिक नीतिको आखिरी लक्ष्यहरूको स्थिति

१. औसत मुद्रास्फीतिदरलाई ४.३ प्रतिशतभित्र सीमित राख्दै मुलुकको विदेशी विनिमय संचितिमा अनावश्यक ह्रास हुन नदिने गरी कम से कम रु. २ अर्ब शोधनान्तर बचत कायम गर्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६०/६१ का लागि मौद्रिक नीतिको स्वरूप निर्धारण गरिएकोमा नेपाल र भारतमा कृषि उपज राम्रो रहेको, मुद्राप्रदायको वृद्धिदर नियन्त्रित अवस्थामा रहेको र नेपाली मुद्राको केही अधिमूल्यनको कारण औसत मुद्रास्फीतिदर ४.० प्रतिशतमा सीमित रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा नेपाल अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषको PRGF र विश्व बैंकको PRSP कार्यक्रममा प्रवेश गरेको कारण यस वर्ष PRGF अन्तर्गत रु. ७७ करोड र PRSP अन्तर्गत रु. ५ अर्ब ५० करोड ऋण सहयोग प्राप्त भएको, विदेशी अनुदान सहयोग बढेको र विकास खर्च अपेक्षित रूपमा विस्तार हुन नसकेकोले एकातर्फ आयातले त्यति चाप व्यहोर्नु परेन भने अर्कोतर्फ निजी क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाह बढेकोले रु. १४ अर्ब ५० करोडको शोधनान्तर बचत हुन गई कुल विदेशी विनिमय संचिति उल्लेख्य बढ्न गएको छ ।
२. आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा मूल्य र शोधनान्तरमा स्थायित्व कायम गर्दै ४.७ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धिलाई आवश्यक पर्ने मौद्रिक तरलताको व्यवस्थापन गर्ने मौद्रिक नीतिको लक्ष्य रहेको थियो । समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरू सन्तोषजनक स्थितिमा रहे तापनि शान्ति सुरक्षाको असहज स्थितिले गर्दा सूक्ष्म आर्थिक परिसूचकहरूको स्थिति सन्तोषप्रद रहन सकेन । त्यस्तै अधिल्लो वर्षको तुलनामा विकास खर्च केही बढे तापनि अपेक्षित विस्तार भने हुन सकेन । त्यस्तैगरी निजी क्षेत्रको लगानी पनि बढ्न सकेन । यसरी एकातिर आन्तरिक मागमा विस्तार आउन सकेन भने अर्कोतर्फ खासगरी तेलो मुलुकतर्फको निर्यातमा ह्रास आएकोले नेपाली वस्तु तथा सेवाको बाह्य मागमा पनि अपेक्षित सुधार आउन सकेन । फलस्वरूप आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन लक्ष्य (४.७ प्रतिशत) भन्दा कम (३.७ प्रतिशत) ले मात्र विस्तार भयो । समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम रहेको र आवश्यक मात्रामा मौद्रिक

३६ आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

तरलताको स्थिति विद्यमान रहँदा रहँदै पनि गैर-आर्थिक कारणहरूले गर्दा मौद्रिक नीति प्रसारणका धमनी मार्गहरू सुचारुरूपले चलन नसकेकाले अपेक्षित आर्थिक वृद्धिदर हासिल हुन नसकेको हो ।

मौद्रिक रणनीतिक लक्ष्यको स्थिति

३. मौद्रिक विस्तारको कारणले विद्यमान विनिमयदरमा अनावश्यक चाप नपरोस् र सोको कारण मौद्रिक सन्तुलन अर्थात् मुद्रास्फीतिदर नियन्त्रण बाहिर नजाओस् भन्ने उद्देश्यले मौद्रिक व्यवस्थापन हुँदै आएको सन्दर्भमा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा मौद्रिक नीतिलाई यथार्थ विनिमयदरलाई यथास्थितिमा कायम गर्नेतर्फ परिलक्षित गरिएको थियो । सोहीअनुसार आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा नेपाली मुद्राको यथार्थ विनिमयदर यथास्थितिमा रहेको छ । केही समययता रु.को अमेरिकी डलरसँग अधिमूल्यन भएका कारण र रु.को भा.रु.सँगको विद्यमान स्थिर विनिमयदर लामो समयसम्म यथावत् रहेको हुनाले सो दर समायोजन गर्नुपर्ने राय सम्बन्धमा खासगरी दुईवटा तर्कहरू उठाउने गरिएको छ : (क) सन् २००२ मार्चमा सम्पन्न नेपाल-भारत व्यापार सन्धि पश्चात् भा.रु.को संचित घाटिरहेको र (ख) विगत केही वर्ष यता भारतमा उच्च आर्थिक वृद्धि भइरहेको तर नेपालमा खासगरी असहज शान्ति सुरक्षाका कारणले सो हुन नसकी दुई देशको आर्थिक वृद्धिदर असमान भइरहेको । निजी क्षेत्रको विप्रेषण रकम बैकिङ्ग क्षेत्रको माध्यमबाट परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा प्राप्त हुन थालेको, पेट्रोलियम पदार्थको आयातको लागि हाल भा.रु. प्रयोग हुने गरेको तथा भारतबाट हुने आयातमा अभिवृद्धि भएका कारणले भा.रु.को संचित न्यून रहे तापनि समग्र विदेशी विनिमय संचित उच्च रहेको र भारतमा भन्दा नेपालको मूल्य वृद्धिदर कम रही यथार्थ विनिमयदरमा प्रतिकूल प्रभाव नपरेको सन्दर्भमा विद्यमान रु.-भा.रु. विनिमयदर यथावत् कायम गर्ने नीति लिइएको हो । जुन उद्देश्यका लागि विनिमयदरमा समायोजन गर्न खोजिएको हो, मूल्य स्थितिमा पर्ने प्रतिकूल प्रभावको कारणले सो प्राप्त नहुने र उल्टै मौद्रिक सन्तुलनमा अस्थिरता देखिनसक्ने भएकाले रु.-भा.रु. को वर्तमान विनिमयदरलाई यथावत् राखिएको हो ।
४. मौद्रिक नीतिका माथि उल्लेखित आखिरी उद्देश्यहरू हासिल गर्न आर्थिक वर्ष २०६०/६१ का लागि विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धिदर ११.२ प्रतिशत र संकुचित मुद्राप्रदायको वृद्धिदर ९.२ प्रतिशतको लक्ष्य तोकिएको थियो । हालसम्मको तथ्याङ्कको आधारमा विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धिदर लक्ष्यभन्दा

उच्च अर्थात् १३.५ प्रतिशत र संकुचित मुद्राप्रदायको वृद्धिदर लक्ष्यको हाराहारी अर्थात् ९.५ प्रतिशत रहेको छ । विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धिदर लक्ष्यभन्दा उच्च रहनुमा खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा आएको उल्लेख्य विस्तार प्रमुख कारण रहेको छ । बैकिङ्ग क्षेत्रबाट प्रवाहित कुल आन्तरिक कर्जामध्ये श्री ५ को सरकारले उपयोग गर्ने खुद कर्जाको विस्तार नकारात्मक र निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाहित हुने कर्जा वृद्धि पनि प्रक्षेपितभन्दा कम रहेकोले आन्तरिक कर्जाको विस्तार भने कम रहेको छ ।

५. यसरी आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा संकुचित मुद्राप्रदाय लक्ष्यअनुसार विस्तार हुने देखिएको छ भने मौद्रिक नीतिको अन्तरिम लक्ष्य हासिल गर्न सघाउ पुऱ्याउने उद्देश्यले संचालन लक्ष्यको रूपमा लिइएको यस बैंकको खुद आन्तरिक सम्पत्ति लक्ष्यभन्दा निकै कम रहने देखिएको छ । वाणिज्य बैंकहरूसँग रहेको अधिक तरलता प्रशोचन गर्न र यस बैंकको स्वामित्वमा रहेको श्री ५ को सरकारको ऋणपत्रहरूलाई कानूनी सीमाभित्र कायम राख्ने हेतुले खुला बजार कारोबारअन्तर्गत दोस्रो बजारमा बिक्री गरिएकोले यस बैंकको खुद आन्तरिक सम्पत्तिमा कमी आएको हो ।

मौद्रिक उपकरणहरूको कार्यान्वयनको स्थिति

६. आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को मौद्रिक नीतिसम्बन्धी प्रतिवेदनमा उल्लेख भएबमोजिम विभिन्न निक्षेप दायित्वहरूमा लगाइएका अनिवार्य मौज्जात अनुपातहरूलाई सरलीकृत एवम् एकीकृत गरी तथा वाणिज्य बैंकहरूले आफ्नो ढुक्टीमा राख्नुपर्ने २.० प्रतिशत अनिवार्य नगद अनुपातलाई समेत हटाई वाणिज्य बैंकहरूले आफ्नो कुल स्वदेशी निक्षेप दायित्वको ६.० प्रतिशत अनिवार्य मौज्जातको रूपमा यस बैंकमा राख्नुपर्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । यस नीतिगत व्यवस्थाका कारण वाणिज्य बैंकहरूलाई श्री ५ को सरकारको ऋणपत्रमा लगानी गर्न रकम उपलब्ध हुन गएकोले यस बैंकको स्वामित्वमा रहेको ऋणपत्रहरूको अंश घट्न गई संचित मुद्रा विस्तार नियन्त्रणमा राख्न सहयोग पुगेको हो ।
७. सरकारी ऋणपत्र निष्काशन कार्यलाई सरल तथा पारदर्शी बनाई लगानीकर्ताहरूको आकर्षण अभिवृद्धि गर्ने र वाणिज्य बैंकहरूलाई अल्पकालीन तरलता व्यवस्थापन गर्न सजिलो होस् भन्ने उद्देश्यले सर्वसाधारणको जानकारीको लागि आवधिक ऋणपत्र निष्काशन तालिका (issue calendar) सार्वजनिक गर्ने एवं यससम्बन्धी सम्पूर्ण जानकारी बैंकको वेबसाइटमा राख्ने लक्ष्य रहेअनुरूप सर्वप्रथम २०६० भाद्र ३ गते

३८ आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

ऋणपत्र निष्काशन तालिका यस बैंकको वेवसाइटमा राखिएको थियो । खासगरी स्वदेशी गैर-ऋण साधन र विदेशी अनुदान तथा ऋण साधनको तुलनामा श्री ५ को सरकारको विकास खर्च अपेक्षित मात्रामा वृद्धि हुन नसक्दा बजेटमा व्यवस्था भएअनुसारको आन्तरिक ऋण जारी गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेन ।

८. अल्पकालीन सरकारी ऋणपत्रमा लगानी गर्न चाहने लगानीकर्ताहरूलाई थप वित्तीय उपकरणहरू उपलब्ध गराउने उद्देश्यले २०६० भाद्र २५ गतेदेखि २८ दिने र १८२ दिने भुक्तानी अवधि भएका ट्रेजरी बिलहरू बोलकबोल प्रथाबाट नियमितरूपमा निष्काशन भइरहेको छ । साथै, यसबाट २८ दिने, ९१ दिने, १८२ दिने र ३६४ दिने ट्रेजरी बिलहरूको बोलकबोलबाट बजारमुखी व्याजदर निर्धारण हुन समेत सहयोग पुगेको छ ।
९. विगतमा दोस्रो बजार कारोबारअन्तर्गत सोभै (outright) खरीद गर्दा प्रतिफल रेखा (yield curve) ले देखाएको दरमा १.० प्रतिशत बिन्दु थप गर्ने व्यवस्था रहेकोमा २०६० मार्ग २३ गतेदेखि लागू हुने गरी सोभै खरीद गर्दा प्रतिफल रेखा (yield curve) ले देखाएको दरमा २.० प्रतिशत बिन्दु थप गर्ने व्यवस्था लागू गरिएको छ । त्यस्तै, सोही मितिदेखि नै रिपोदर कायम गर्दा २८ दिने, ९१ दिने, १८२ दिने र ३६४ दिने ट्रेजरी बिलहरूको पछिल्लो ४ पटकको बोलकबोलहरू मध्ये Highest Accepted Rate मा ०.५० प्रतिशत बिन्दु थप गर्ने व्यवस्था रहेकोमा आर्थिक परिसूचकहरूलाई दृष्टिगत गरी २०६१ वैशाख ९ गतेदेखि लागू हुने गरी रिपोदर निर्धारण गर्दा ९१ दिने ट्रेजरी बिलको बोलकबोलद्वारा कायम भएको सबैभन्दा पछिल्लो ४ पटकको भारत औसत बढादरको साधारण औसत बढादरमा ०.५० प्रतिशत बिन्दु थप गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
१०. श्री ५ को सरकारबाट जारी हुने दीर्घकालीन ऋणपत्रहरूलाई बोलकबोल प्रथाद्वारा निष्काशन गर्ने सम्बन्धमा श्री ५ को सरकारबाट सैद्धान्तिक सहमति प्राप्त भई सो सम्बन्धमा कानूनी पूर्वाधार तयार गर्ने क्रममा सरकारी ऋणपत्रको प्राथमिक निष्काशन तथा दोस्रो बजार कारोबार नियमावली, २०६१ को मस्यौदा श्री ५ को सरकार समक्ष पेश गरिसकिएको छ ।

११. कागजविहीन (scripless) सरकारी ऋणपत्र निष्काशनको लागि आधारभूत संरचना तयार गर्न गठित मस्यौदा तयार समितिले तयार गरेको अवधारणा पत्र श्री ५ को सरकारमा पेश गरिसकिएको छ ।
१२. आर्थिक वर्ष २०५१/६० मा वाणिज्य बैंकहरूबाट प्रवाहित प्राथमिकता क्षेत्र तथा विपन्न वर्ग कर्जाको गणना गर्दा नपुग हुन आउने २५.० प्रतिशतसम्मको रकममा लागेको हर्जाना व्याज माफी गरिसकिएको छ ।
१३. वाणिज्य बैंकहरूले कर्जामा लगाउने व्याजदर प्रकाशित व्याजदरभन्दा ०.५० प्रतिशतभन्दा बढी गर्न नसक्ने व्यवस्था खारेज गरिएको छ । साथै, वाणिज्य बैंकहरूले परिवर्त्य विदेशी मुद्राहरूको विनिमयदर निर्धारण गर्दा खरीददर र बिक्रीदर बीचको अन्तर बढीमा एक प्रतिशतसम्म कायम गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेकोमा यस्तो अन्तर सीमाभित्र नै कायम रहँदै आएकोले सो व्यवस्था खारेज गरिएको छ ।
१४. विगत केही वर्षयता मौद्रिक व्यवस्थापनकालागि अप्रत्यक्ष उपायहरूमा जोड दिँदै आइएको छ । यस क्रममा विपन्नवर्ग कर्जा कार्यक्रमलाई यथावत राखी प्राथमिकता क्षेत्र कर्जा कार्यक्रमको अनिवार्यतालाई क्रमशः खुकुलो पाउँदै लग्ने नीति लिइएको छ । तर यो व्यवस्थाबाट खासगरी ग्रामीण क्षेत्रमा दीर्घकालीन कर्जाको अभाव नहोस् भन्ने उद्देश्यले यस बैंकले आफ्नो मुनाफाको ५ प्रतिशतसम्म रकम ग्रामीण स्वावलम्बन कोषमा दाखिला गर्ने नीतिअनुरूप आर्थिक वर्ष २०५१/६० को मुनाफाबाट रु. ७ करोड ४८ लाख तथा आर्थिक वर्ष २०५२/५९ को मुनाफाबाट रु. १० करोड गरी विगत २ वर्षमा जम्मा रु. १७ करोड ४८ लाख दाखिला गरिसकिएको छ । चिया खेती विस्तार तथा प्रशोधन जस्ता राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त कार्यका लागि दीर्घकालीन पूँजी आपूर्ति गर्ने क्रममा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा सो कोषबाट कृषि विकास बैंकलाई रु. १० करोड Line of Credit स्वीकृत गरिएको छ ।
१५. मौद्रिक व्यवस्थापनका लागि मौद्रिक तथ्याङ्क समयमा उपलब्ध हुन आवश्यक भएको सन्दर्भमा समयमा तथ्याङ्क उपलब्ध नगराउने बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई सजाय हुने स्पष्ट व्यवस्था बैंक तथा वित्तीय संस्थासम्बन्धी अध्यादेश, २०६० को दफा ७४ मा भइसकेको छ ।

४० आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

वित्तीय क्षेत्र सुधारको स्थिति

वित्तीय कानूनी संरचनामा सुधार

१६. बैकिङ्ग क्षेत्रको खराब कर्जालाई क्रमशः घटाउँदै लैजाने उद्देश्य अनुरूप सम्पत्तिको व्यवस्थापन गर्ने प्रयोजनको लागि एउटा छुट्टै निगमन स्थापनाको निमित्त कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले उक्त निगमसम्बन्धी कानूनको मस्यौदा गरी श्री ५ को सरकार समक्ष पठाइसकिएको छ ।
१७. विद्यमान कर्जा सूचना केन्द्रले वाणिज्य बैंकहरु र राष्ट्रिय स्तरका विकास बैंकहरुलाई मात्र कर्जा सूचना प्रदान गर्दै आइरहेकोमा सम्पूर्ण बैकिङ्ग तथा वित्तीय क्षेत्रलाई समेट्न सक्ने गरी सक्षम कर्जा सूचना केन्द्रको रूपमा उक्त केन्द्रलाई कम्पनीको रूपमा स्थापना गर्ने प्रक्रिया अगाडि बढाइसकिएको छ ।
१८. वाणिज्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको कर्जा प्रवाहमा शुद्धता र उपयुक्तता कायम गर्ने प्रयोजनको लागि सोसम्बन्धी कर्जा सूचना व्यवस्था र यथासमयमा कर्जा नतिर्ने ऋणीहरुको कालोसूची तयार गर्ने कार्यलाई व्यवस्थित र नियमित गर्नका लागि कर्जा सूचना तथा कालोसूची व्यवस्थासम्बन्धी निर्देशन तर्जुमा गरी मिति २०६०/६१ देखि लागू गरिसकिएको छ ।
१९. श्री ५ को सरकारले मिति २०६०/३५ मा ऋण असूली न्यायाधीकरण गठन गरी मिति २०६०/४१ देखि सो न्यायाधीकरणले काम शुरू गरेपश्चात् हालसम्म रु ८४ करोड ७० लाख ६९ हजार असुल उपर गर्न ८९ मुद्दाहरु दायर भएका छन् । तीमध्ये २९ वटा मुद्दाहरुको फैसला भइसकेको छ । फैसला भएका मुद्दाहरुको कुल रकम रु १८ करोड ५० लाख छ जसमध्ये रु २ करोड १७ लाख रकम असुल भइसकेको छ र बाँकी रकम असूलीको प्रक्रियामा रहेको छ । सो न्यायाधीकरणमा मुद्दा दायर हुने क्रम जारी रहेको छ ।
२०. बैंक तथा वित्तीय संस्थासम्बन्धी अध्यादेश, २०६० मिति २०६०/१०/२१ देखि लागू भइसकेको छ । वित्तीय क्षेत्रसँग सम्बन्धित कानूनहरु तर्जुमा गर्ने क्रममा मुद्दा शुद्धिकरण नियन्त्रण, सुरक्षित कारोबार र दामासाहीसम्बन्धी कानूनको मस्यौदा तयार गरी श्री ५ को सरकारसमक्ष पेश गरिसकिएको छ ।

नियमन, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणमा सुधार

२१. जोखिमभारित सम्पत्तिको आधारमा वाणिज्य बैंकहरूले आर्थिक वर्ष २०६०/६१ का लागि न्यूनतम ११.० प्रतिशत कुल पूँजीकोष, जसमध्ये न्यूनतम ५.५ प्रतिशत प्राथमिक पूँजीकोष, कायम गर्नुपर्ने निर्देशन जारी गरिएकोमा अधिकांश बैंकहरूले सोअनुरूप पूँजी कोष कायम गरिसकेका छन्। त्यस्तैगरी आर्थिक वर्ष २०६०/६१ देखि लागू हुने गरी कर्जा पुनर्संरचनासम्बन्धी व्यवस्थालाई यथावत राखी न्यूनतम २५.० प्रतिशत ब्याज भुक्तानी नभएको परिस्थितिमा पनि बैंकहरू स्वयंले कर्जा पुनर्तालिकीकरण वा पुनर्संरचना गर्नसक्ने निर्देशन जारी भइसकेको छ।
२२. यस बैंकको सुपरिवेक्षकीय भूमिकालाई अझ सक्षम, सुदृढ र पारदर्शी बनाउने क्रममा गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण निर्देशिका तयार भई २०६० माघ १ गतेदेखि लागू भइसकेको छ। गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण कार्यलाई अझ बढी प्रभावकारी बनाउन वाणिज्य बैंकहरूबाट गत वर्षदेखि नै वित्तीय विवरण एवं तथ्यांक Online System बाट प्राप्त भइरहेको छ र सो बमोजिम वाणिज्य बैंकहरूको गैर-स्थलगत रूपमा Early Warning Indicators प्राप्त गर्न थालिएको छ। स्थलगत निरीक्षण सम्पन्न गरी प्राप्त प्रतिवेदनको आधारमा निर्देशन दिएको मितिले ९० दिनभित्र वाणिज्य बैंकहरूले ती निर्देशनहरू पालना गर्ने सम्बन्धमा आफ्ना कार्य योजनाहरू यस बैंकमा पेश गर्ने गरेको र सो सम्बन्धमा बैंकले समय-समयमा अनुगमन निरीक्षणसमेत गर्ने गरेको छ।
२३. चितवन जिल्लाको भरतपुरमा सुपरिवेक्षण कार्यालय खोल्ने सन्दर्भमा आवश्यक नीतिगत निर्णय भई सुपरिवेक्षण विनियमावलीमा संशोधनका साथै भौतिक एवं जनशक्ति व्यवस्थापनको लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाइएको छ।

नेपाल राष्ट्र बैंकको पुनर्संरचना

२४. यस बैंकको पुनर्संरचना कार्यक्रमअन्तर्गत संगठनात्मक संरचनामा परिवर्तन गरिएको छ। कार्य सम्पादनमा रहेको दोहोरोपना हटाई नयाँ विभागीय संरचना तयार गरिएको छ भने कार्य बोझको आधारमा जनशक्ति व्यवस्थापन र विभागीय दरबन्दी निर्धारण गर्ने कार्य भइरहेको छ। प्रथम चरणको पुनर्संरचनासम्बन्धी कार्यहरू कार्यान्वयन भइसकेको र दोस्रो चरणको पुनर्संरचना कार्यक्रम प्रारम्भ हुने क्रममा रहेको छ। प्रथम चरणको स्वेच्छिक अवकाश योजना कार्यान्वयन

४२ आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

पश्चात् दोस्रो चरणको स्वेच्छिक अवकाश योजनाअन्तर्गत अवकाशका लागि निवेदन दिएका १०२ कर्मचारीहरूले अवकाश लिएका छन् ।

२५. यस बैंकको इलाम कार्यालयको संगठनात्मक संरचनामा सुधार गरी सो कार्यालयको आकार घटाउने (downsizing) कार्य सम्पन्न भएको छ । साथै, भद्रपुर कार्यालय बन्द गरिएको र काँकडभिट्टा सटही काउण्टर नेपाल बैंक लिमिटेडलाई हस्तान्तरण गरिएको छ ।

ग्रामीण विकास बैंकहरूको संस्थागत सुधार

२६. वि.सं. २०५८ सालदेखि थालनी गरिएको ग्रामीण विकास बैंकहरूको संरचनात्मक सुधार कार्यक्रमको सन्दर्भमा केही ग्रामीण विकास बैंकहरूका कार्यकारी निर्देशकहरूको छनौट खुला प्रतिस्पर्द्धाको आधारमा गरिएको छ ।
२७. ग्रामीण विकास बैंकहरूमा लागू भइरहेको सुधार कार्यक्रमअन्तर्गत नाफामा रहेका ग्रामीण विकास बैंकहरूलाई क्रमशः निजी क्षेत्रमा हस्तान्तरण गर्ने नीतिअनुरूप पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकमा रहेको यस बैंकको ६१ प्रतिशत शेयरमध्ये ५१ प्रतिशत शेयर निजी क्षेत्रलाई हस्तान्तरण गर्ने प्रक्रियाको थालनी भई ३५.१८ प्रतिशत शेयर पहिलो चरणमा बिक्री भइसकेको र बाँकी १५.८२ प्रतिशत दोश्रो चरणमा बिक्री गर्ने कार्यक्रम रहेको छ ।
२८. ग्रामीण विकास बैंकहरूको संरचनात्मक सुधार कार्यक्रमअन्तर्गत सुदूर-पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकमा कार्यरत अधिक कर्मचारीहरूको संख्या तथा व्ययभार घटाई वित्तीय स्थितिमा सुधार ल्याउन सो बैंकमा विशेष स्वेच्छिक अवकाश योजना लागू भई आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा थप २५ जना कर्मचारीहरूले अवकाश लिएका छन् ।
२९. ग्रामीण विकास बैंकहरूमा लागू भइरहेको ५-वर्षे संरचनात्मक सुधार कार्यक्रमअन्तर्गत सुधारपछि आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा नाफामा आएको पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक लिमिटेड, विराटनगरलाई पनि पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकको निजीकरण प्रक्रियाअनुरूप निजीकरण गर्ने क्रममा उक्त बैंकमा रहेको यस बैंकको ६७.७५ प्रतिशत शेयरमध्ये १० प्रतिशत शेयर कायम राखी बाँकी ५७.७५ प्रतिशत शेयर निजी क्षेत्रलाई हस्तान्तरण गर्ने प्रक्रिया शुरु भएको छ ।

बाह्य क्षेत्र सुधारको स्थिति

३०. सानोतिनो रकमको लागि प्रतीतपत्र मार्फत् कारोबार गर्न विदेशस्थित निर्यातकर्ताहरूले त्यति तत्पर नहुने र Correspondent Bank हरूले अत्यधिक शुल्क लिने गरेको यथार्थता समेतलाई मध्यनजर गरी भारतबाहेकका तेस्रो मुलुकहरूबाट परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी हुने गरी सामान आयात गर्दा एक पटकमा बढीमा अमेरिकी डलर ३,००० सम्मको मात्र भुक्तानी डलर/टी.टी.बाट गर्ने व्यवस्था रहेकोमा उक्त सीमालाई बढाई अमेरिकी डलर ३०,००० पुऱ्याइएको छ । यसबाट नेपाली आयातकर्ताहरूले तिर्नुपर्ने शुल्कमा कमी हुन गई आयातकर्ताहरूलाई राहत पुग्न गएको छ ।
३१. औद्योगिक पूँजीगत सामानहरूको हकमा मात्र विगतमा परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी हुनेगरी तेस्रो मुलुकहरूबाट गरिने आयातका लागि खोलिने प्रतीतपत्र कारोबारमा Deferred Payment वा Suppliers' Credit अन्तर्गत खोलिने Usance प्रतीतपत्रहरू खोल्ने व्यवस्था गरिएकोमा गत आर्थिक वर्षदेखि यस्तो व्यवस्था सबै प्रकारका आयात प्रतीतपत्रहरूमा विस्तार गरिएको छ । यस्तो Usance प्रतीतपत्रको अवधि साविक बमोजिम बढीमा १ वर्ष मात्र हुनेछ । यसरी खोलिएका प्रतीतपत्रको डकुमेण्टहरू सम्बन्धित वाणिज्य बैंकले चाहेमा प्रचलित व्यवस्था अन्तर्गत रही Discount गर्न सक्ने व्यवस्था समेत गरिएको छ ।
३२. प्रतीतपत्र वा अग्रिम भुक्तानी प्राप्त नभएको अवस्थामा पनि निर्यातकर्ताहरूले निर्यात गर्न सक्नु भन्ने अभिप्रायले Cash Against Document (CAD) को माध्यमबाट एक पटकमा अधिकतम अमेरिकी डलर ५०,००० सम्म निर्यात गर्नसक्ने व्यवस्था रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ देखि लागू हुने गरी सो सीमालाई अमेरिकी डलर १,००,००० पुऱ्याइएको छ । साथै, यस प्रयोजनको निम्ति निर्यातकर्ताहरूले पेश गर्नुपर्ने बैंक जमानतको रकम २५.० प्रतिशतबाट १०.० प्रतिशतमा घटाइएको छ । यस व्यवस्थाबाट निर्यातकर्ताहरूको लागत कम हुन गई निर्यात क्षेत्र प्रतिस्पर्धात्मक बन्न केही योगदान पुग्न गएको छ ।
३३. देशको विदेशी विनिमय सञ्चितिको संरचना, उद्योगहरूको मूल्य अभिवृद्धि तथा प्रतिस्पर्धात्मकतामा पर्ने प्रभाव, निर्यात अभिवृद्धिका सम्भावना आदि विषयहरूलाई दृष्टिगत गरी परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी गरी भारतबाट आयात गर्न दिने व्यवस्था अन्तर्गत यसभन्दा अगाडि कायम रहेका ३३ वटा समूहका वस्तुहरूमा ६ वटा थप गरी

४४ आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीति

३९ वटा समूहका वस्तुहरु समावेश गरिएका छन् । यस व्यवस्थाबाट नेपाली उद्योगहरुको लागत मूल्यमा कमी आई अर्थतन्त्रको औद्योगीकरण प्रक्रियामा केही योगदान पुगेको छ ।

३४. निजी तथा औपचारिक तवरले विदेश भ्रमणमा (भारत बाहेक) जाने नेपाली नागरिकहरुलाई राहदानीबापत एक आर्थिक वर्षमा एक पटक सटही प्रदान गर्दा तोकिएको मुलुकहरुमा अधिकतम अमेरिकी डलर २,००० सम्म र अन्य मुलुकहरुको हकमा अधिकतम अमेरिकी डलर १,००० सम्मको सटही प्रदान गर्न सकिने व्यवस्था रहेकोमा हाल सबै मुलुकहरुमा (भारत बाहेक) अमेरिकी डलर दुई हजारसम्म सटही प्रदान गर्न सकिने व्यवस्था गरिएको छ । यस व्यवस्थाबाट विदेश भ्रमणमा जाने अधिकांश नेपाली नागरिकहरुलाई सहजरूपमा पर्याप्त सटही सुविधा प्राप्त हुने मात्र नभई रुपैयाँलाई क्रमिकरूपमा परिवर्त्य गर्दै लैजाने क्रममा थप सघाउ पुग्ने विश्वास लिइएको छ ।
३५. नेपाली नागरिकहरुलाई रोजगारीको लागि विदेश पठाउने कार्यमा संलग्न र प्रचलित नियमानुसार परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा सेवा शुल्क रकम प्राप्त गर्ने रोजगार सेवा संस्थाहरुलाई विदेशी मुद्रा खाता खोल्न ग्राह्य अन्य व्यक्ति तथा संस्थाहरुको सूचीमा समावेश गरिएको छ । यस व्यवस्थाबाट वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन तथा विप्रेषण रकम परिचालनमा टेवा पुगेको छ ।
३६. रोजगारीको लागि विदेश जाने नेपालीहरुको संख्या विगत केही वर्षहरुदेखि नै उल्लेख्य वृद्धि भए तापनि उनीहरुले आर्जन गरेको विप्रेषण औपचारिक बैकिङ्ग पद्धतिमार्फत् नेपाल भित्रिने अंश ज्यादै कम भएको सन्दर्भमा विगत केही वर्षयता यस बैकले लागू गरेको नीतिगत व्यवस्थाअन्तर्गत विप्रेषण कार्यमा संलग्न हुन इच्छुक निजी क्षेत्रका निकायहरुलाई उदार ढंगले इजाजतपत्र प्रदान गरिने गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा यस्तो इजाजतपत्र प्राप्त गर्ने कम्पनीहरुको संख्या १२ बाट बढेर २९ पुगेको र यी कम्पनीहरुले आन्तरिकरूपमा समेत सव-एजेन्टहरुमार्फत सेवा विस्तार गर्दै लगेका छन् । यस्तो इजाजतपत्र दिने क्रममा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा मात्रै थप ४० वटा कम्पनीहरुलाई सैद्धान्तिक सहमतिपत्र प्रदान गरिएको छ । विप्रेषण प्रवाहित गर्ने कार्यमा संलग्न निजी क्षेत्रका निकायहरुको संजाल नेपाली नागरिकहरु कार्यरत विभिन्न मुलुकहरुमा पुगिसकेको छ । यो व्यवस्थाबाट वैदेशिक रोजगारीमा गएका नेपालीहरुको लागि स्वदेशमा

रकम पठाउन सरल र सुलभ भएको छ । साथै, यस्ता निकायहरूलाई उनीहरूले प्रवाहित गरेको प्रति अमेरिकी डलरमा प्रचलित विनिमयदर भन्दा १५ पैसा थप गरी यस बैंकले खरीद गर्ने नीतिगत व्यवस्था पनि लागू भइरहेको छ । फलस्वरूप विदेशमा काम गर्ने नेपाली कामदारहरूले पठाउने विप्रेषण रकम उल्लेख्य बढ्न गएको छ ।

अनुसूची ३
मौद्रिक सर्वेक्षण

(रु करोडमा)

	२०५९ असार	२०६० असार	२०६१ असार ^१	२०६२ असार ^१	वार्षिक वृद्धिदर					
					२०६० असार	प्रतिशत	२०६१ असार	प्रतिशत	२०६२ असार	प्रतिशत
१. खुद वैदेशिक सम्पत्ति	८८४१.९	९१४०.७	१०४९९.१	११०५९.१	४३६.४ ^२	४.९	१४५०.० ^३	१५.९	५५०.०	५.२
१.१ वैदेशिक सम्पत्ति	१०६९९.६	१०९३०.६	१२४८०.३	१३०४२.१	२३१.०	२.२	१५४९.७	१४.२	५६१.८	४.५
१.२ वैदेशिक दायित्व	१८५७.७	१७९०.०	१९८१.३	१९९३.०	-६७.८	-३.६	१९१.४	१०.७	११.८	०.६
२. खुद आन्तरिक सम्पत्ति	१३५५६.९	१५४५०.४	१७४१४.७	२०३५७.९	१७५६.० ^३	१३.०	१८७२.६ ^३	१२.१	२९४३.३	१६.९
२.१ कुल आन्तरिक कर्जा	२०७३२.३	२२८४४.४	२४६२४.४	२७९०६.४	२११२.१	१०.२	१७८०.०	७.८	३२८२.१	१३.३
(क) श्री ५ को सरकारलाई गएको खुद कर्जा	५९५७.७	६२८२.५	६२३९.५	६९३९.५	३२४.९	५.५	-४३.०	-०.७	७००.०	११.२
(ख) सरकारी संस्थानलाई गएको	१४४३.१	१४६६.२	१७०४.१	१७८४.१	२३.१	१.६	२३७.९	१६.२	८०.०	४.७
- वित्तीय	११३५.५	११८२.९	१४०१.४	१४३१.४	४७.४	४.२	२१८.५	१८.५	३०.०	२.१
- गैर वित्तीय	३०७.६	२८३.३	३०२.७	३५२.७	-२४.३	-७.९	१९.४	६.८	५०.०	१६.५
(ग) निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा	१३३३१.५	१५०९५.७	१६६८०.७	१९१८२.९	१७६४.२	१३.२	१५८५.१	१०.५	२५०२.१	१५.०
२.२ खुद अमौद्रिक दायित्व	७१७५.४	७३९४.०	७२०९.७	७५४८.५	३५६.१ ^३	५.०	-९२.६ ^३	-१.३	३३८.९	४.७
३. विस्तृत मुद्रा (M ₂)	२२३९८.८	२४५९९.१	२७९१३.७	३१४०७.०	२१९२.३	९.८	३३२२.६	१३.५	३४९३.३	१२.५
३.१ मुद्रा प्रदाय (M ₁)	७७१५.६	८३७५.४	९१७४.३	१०१३७.७	६५९.८	८.६	७९८.९	९.५	९६३.४	१०.५
(क) मुद्रा	५५६५.८	५६८८.५	६५१३.७	६९९०.६	१२२.७	२.२	८२५.२	१४.५	४७६.८	७.३
(ख) चल्ती निक्षेप	२१४९.८	२६८६.९	२६६०.६	३१४७.२	५३७.१	२५.०	-२६.३	-१.०	४८६.६	१८.३
३.२ आवधिक निक्षेप	१४६८३.०	१६२१५.७	१८७३९.४	२१२६९.३	१५३२.५	१०.४	२५२३.७	१५.६	२५२९.८	१३.५

१ प्रक्षेपण

२ विदेशी विनिमय मूल्यांकन घाटा रु १३७.६ करोड समायोजन गरी ।

३. विदेशी विनिमय

अनुसूची ४

Liquidity Monitoring Framework

- 1. NRB Foreign Exchange Transactions**
 - a. Foreign exchange interventions (in hard currencies):*
 - Purchases +
 - Sales -
 - b. Transactions in IC*
 - Purchases +
 - Sales -
 - Change in IC balance
 - c. Unexplained ? (Reduction in NFA)!*
 - Net foreign assets of NRB
- 2. Change in Government overdraft (reduction -)/
deposits (reduction +)**
 - a. Current transactions*
 - Expenditure (Change) +
 - Total expenditure (cumulative)
 - Revenue (Change) -
 - Total revenue
 - b. Financing transactions*
 - Maturing government securities +
 - New issue -
 - c. Unexplained!*
- 3. Changes in Claims on Government**

Claims on Government

 - a. Open market operations*
 - Purchases +
 - Sales -
 - b. Unexplained!*
- 4. Changes in Claims on Financial Institutions**

Claims on financial institutions
- 5. Changes in Private Sector Claims (net)**
 - a. Changes in claims (increase+)*
 - Claims on private sector

४८ आर्थिक वर्ष २०६१६२ को मौद्रिक नीति

b. Changes in deposit (increase -)

Other deposits ?

6. Changes in Banks' Lending/Fefinancing

a. Loans

New lonas +

Repayments -

b. Repos

New repos +

Maturing reops -

7. Changes in Currency in Circulation (Reduction +)

Public (currency outside NRB)

8. Changes in Other Items, Net

a. Other assets (increase +)

Other assets

b. Other liabilities (Increase -)

Other liabilities

9. SUM 1- 8

10. Changes in Banks' Deposits (Increase +)

Bank's deposits

11. Changes in Required Reserves

Required reserves

12. Changes in Excess Reserves

Excess reserves

अनुसूची ५
एम-३ (M₃) समेतको मौद्रिक सर्भेक्षण

(रु)

(करोडमा)

	२०५९ आषाढ	२०६० जेष्ठ	२०६० आषाढ	२०६१ ^१ जेष्ठ	आर्थिक वर्षको प्रथम एघार महिनामा परिवर्तन			
					२०५९/६०		२०६०/६१	
					परिमाण	प्रतिशत	परिमाण	प्रतिशत
१. खुद वैदेशिक सम्पत्ति	८८४२.०	९१६०.६	९१४०.७	१०५२४.५	२४८.७ ^२	२.८	१४७५.४ ^३	१६.१
१.१ वैदेशिक सम्पत्ति	१०७००.०	१११३५.७	१०९३०.६	१२७६७.७	४३६.१	४.१	१८३७.०	१६.८
१.२ विदेशी मुद्रा निक्षेप दायित्व (-)	१७६४.९	१७९०.५	१७३८.८	१९०३.६	२५.७	१.५	१६४.८	९.५
१.३ अन्य वैदेशिक दायित्व (-)	९२.९	१८४.६	५१.१	३३९.५	९१.७	९८.८	२८८.५	५६४.६
२. खुद आन्तरिक सम्पत्ति	१३५५६.९	१४९०४.०	१५४५०.४	१६५१५.६	१४१७.० ^२	१०.५	९७३.४ ^३	६.३
२.१ आन्तरिक कर्जा	२०७३२.३	२२७२५.८	२२८४४.४	२३८७७.०	१९९३.५	९.६	१०३२.१	४.५
(क) श्री ५ को सरकारलाइ गएको खुद कर्जा	५९५७.७	६४३४.३	६२८२.५	५७२.४	४७६.६	८.०	-५७०.१	-९.१
(ख) गैरवित्तीय सरकारी संस्थानमाथिको दावी	३०७.६	२८५.८	२८३.३	३५५.३	-२१.८	-७.१	७१.९	२५.४
(ग) वित्तीय संस्थामाथिको दावी	११३५.५	११७९.०	११८२.९	१३३६.१	४३.५	३.८	१५३.३	१३.०
अ) सरकारी	११३२.३	११७५.०	११७३.९	१३२२.१	४३.५	३.८	१४८.२	१२.६
आ) गैरसरकारी	३.२	३.२	९.०	१४.१	०.०	०.०	५.१	५६.७
(घ) निजी क्षेत्रमाथिको दावी	१३३३१.५	१४८२६.७	१५०९५.७	१६४७३.२	१४९५.२	११.२	१३७७.५	९.१
२.२ खुद अमौद्रिक दायित्व	७५५५.४	७८२१.८	७३९४.०	७३६१.४	५७६.४ ^२	८.०	५९.१ ^३	०.८
३. एम-२ (M ₂)	२२३९८.८	२४०६४.६	२४५९१.१	२७०४०.१	१६६५.८	७.४	२४४८.९	१०.०
३.१ एम-१ (M ₁)	७७५५.६	८०६९.७	८३७५.४	८८२३.२	३५४.१	४.६	४४७.८	५.३
(क) मुद्रा	५५६५.८	५७६१.४	५६८८.५	६२४४.९	१९५.५	३.५	५५६.४	९.८
(ख) चल्ती निक्षेप	२१४९.८	२३०८.३	२६८६.९	२५७८.३	१५८.५	७.४	-१०८.६	-४.०
३.२ आवधिक निक्षेप	१४६८३.२	१५९९४.९	१६२१५.७	१८२१६.८	१३११.७	८.९	२००१.१	१२.३
४. एम-३ (M ₃)	२४१६३.७	२५८५५.१	२६३३०.०	२८९४३.७	१६९१.४	७.०	२६१३.७	९.९

१ अनुमान

२ विदेशी विनिमय मूल्यांकन नाफा रु ७०.० करोड समायोजन गरी

३ विदेशी विनिमय मूल्यांकन नोक्सान रु ९१.७ करोड समायोजन गरी ।